

JÁTÉK A BÖLCSŐDÉBEN

Módszertani levél

Írta:

Korintus Mihályné Dr.
Dr. Nyitrai Ágnes
Rózsa Judit

Összeállításában és kipróbálásában közreműködött:

Acsai Lajosné
Balázs Ádámné
Kiss Jánosné
Kissné Fazekas Ibolya
Kovácsné Horváth Erzsébet
Pósfai Ferencné
Pusztainé Berényi Katalin

JÁTÉK A BÖLCSŐDÉBEN

Módszertani levél

BEVEZETŐ

Cél

A módszertani levél célja, hogy:

- Útmutatást adjon a gyermekek játékaról, a játéknak a fejlődésben betöltött szerepéről, valamint a gondozónőknek a gyermekek játékával kapcsolatos feladatairól;
- Segítse, hogy a gondozónőknek korszerű ismereteik és szemléletük legyen a gyermekek játékával kapcsolatos döntések meghozatalához, valamint konkrét helyzetek kreatív megoldásához.

Indoklás

Az előző módszertani levél megjelenése óta számos olyan változás történt, amely abban megfogalmazottak újragondolására, kiegészítésére, módosítására készítetett:

- Új tudományos eredmények alapján többet tudunk a kisgyermekek fejlődéséről és az azt befolyásoló tényezőkről.
- A társadalmi-gazdasági változások következtében változtak az életkörülmények, az életforma és az életszemlélet. Mindez érezteti hatását a bölcsődés gyermekek otthonról hozott szokásaiban is.
- Változott a szakmai szemlélet a felnőttek a gyermekek tevékenységében való szerepét illetően.
- Sok új játékeszköz van a bölcsődékben a kereskedelmi kínálat bővülése és a szemléletváltozás eredményeképpen.

Állásfoglalás

A gyermekek fejlődésére egyaránt hatással vannak az öröklött tulajdonságok és a környezet tárgyi és személyi meghatározói, eseményei. A fejlődés támogatása a felnőtt tudatos döntéseinek sorozatán alapszik, amelyek meghatározzák a szükséges tárgyi feltételeket, tevékenységeket és a felnőttek szerepét,

tennivalóit. Kiemelten fontos szerepe van a gyermek által elfogadott, számára biztonságot nyújtó felnőtt folyamatos támogató, megerősítő jelenlétének, a gyermek igényeihez és fejlettségéhez igazodó tevékenységeknek, a hozzájuk kapcsolódó élményeknek és a felnőtt mintanyújtásának. Bölcsődében, az adott feltételek mellett és a szakmai munka keretein belül, az egyes helyzetekben a gondozónő határozza meg, hogy egy-egy gyermek vagy gyermekcsoport kiegyensúlyozott fejlődését milyen módon tudja biztosítani. Döntéseit a megfelelő környezet és feltételek kialakításához illetve a játékterületek megteremtéséhez

- fejlődéslélektani és pedagógiai ismeretei
- az egyes gyermekek ismerete, és
- a gyermekek családi hátterének, a család szokásainak ismerete alapozza meg. Ehhez szükséges a gondozónő önállóságát biztosító szakmai felkészültség, folyamatos szakmai továbbképzés és önképzés, valamint a tervezés, a szervezés és a megadott kereteken belüli rugalmasság.

A bölcsődei játék alapelvei

A bölcsődei ellátásban „A bölcsődék működési engedélyének szakmai követelményei”-ben megfogalmazott alapelvek a meghatározóak. Ezek megvalósítása gondozási- és játékterületekben lehetséges. Az általános alapelveken túl, a gyermekek játékaival kapcsolatban még a következők érvényesülnek:

- A játékfejlődés és más funkciók fejlődése között szoros kapcsolat van.
- A megfelelő napirend a lehető legtöbb és leghosszabb játékidőt biztosítja a szobában is és az udvaron is.
- A jól kiválasztott játékszerek felölelik, illetve reprezentálják a gyermekek szűkebb és tágabb környezetét, lehetővé teszi azok eseményeinek eljátszását.
- Az a gyermek játszik nyugodtan, aki biztonságban érzi magát.
- Az elmélyült, nyugodt játék feltételei:
  - nyugodt légkör
  - megfelelő (max. 12 fő) csoport létszám
  - gondozónői állandóság
  - szoba megfelelő berendezése
  - játékok megfelelő elhelyezése
  - a gyermekek életkorának megfelelő fajtájú és mennyiségű játékok
  - az öntevékenység és a szabad választás lehetősége
  - a gyermekek fejlődésének és kreativitásának támogatása

- a felnőtt odafigyelése, elismerése, esetenként ötletadása, az együttjátszás, a közös tevékenység során nyújtott viselkedési és helyzetmegoldási minták.

Alapfogalmak

Módszertani levelünkben sok olyan fogalmat használunk, melyeket az egyes pedagógiai irányzatok különbözőképpen értelmeznek, ezért fontosnak tartjuk ezek meghatározását.

Fejlődés:

A fejlődést az öröklött adottságok és a környezeti hatások egymással kölcsönhatásban határozzák meg. A biztonságot nyújtó, derűs, kellően ingergazdag, tevékenységre készítő környezet hozzájárul az öröklött adottságok kibontakozásához. Az érzés és a gyakorlás eredményeképpen a tevékenység egyre magasabb szintű lesz. Pl.: a gyermek mozgása összerendezettebb, ceruzával rajzol stb. Ha a kisgyermek szabadon választhat tevékenységet, akkor általában olyat választ, ami újonnan kialakuló képessége gyakorlását, fejlődését teszi lehetővé, így saját „belső programja” szerint halad előre. Ha valamely területen több próbálkozásra van lehetősége, ott a fejlődés megelőzheti más területen nyújtott teljesítményét.

Fejlesztés - a fejlődés támogatása:

A gyermekek életkori és egyéni sajátosságait ismerve a felnőtt tudatosan megteremti azokat a feltételeket, amelyek a „fejlesztő” funkció gyakorlására, működtetésére lehetőséget adnak. Olyan módon vesz részt a folyamatban, hogy a gyermek érdeklődése, aktivitása megjelenjen, hatékonyabb legyen.

Tanulás:

Minden olyan információ, tapasztalat megszerzésének folyamata, amely magatartásmódosulással jár, illetve változást idéz elő a gondolkodásban, viselkedésben. Az új információk beépülnek a gyermek ismereteinek rendszerébe, kiegészítik vagy adott esetben módosítják, megváltoztatják azt.

Tanítás:

A másik személy tanulását segítő tevékenység, amely magában foglalja az új információkkal való kapcsolatba kerülés lehetőségének megteremtését és segítését. Ez utóbbi jelenthet:

- bátorító, támogató, megerősítő, elismerő jelenlétet

- helyzetnek megfelelő konkrét segítséget (ötletadást, magyarázatot, segítséget stb.)
- modellnyújtást

Irányítás:

A másik ember tevékenységének, viselkedésének befolyásolása. Két fajtája van, a közvetlen (direkt) és a közvetett (indirekt) irányítás. A befolyásolás közvetettségének-közvetlenségének mértékétől függően számtalan módja létezik. Teljes irányításmentesség (non-direktivitás) sosem lehetséges, hiszen a felnőtt már a feltételek megteremtésével irányít, pl.: játékkészlete is meghatározza a gyermekek tevékenységét. Bizonyos esetekben a közvetlen irányítás segít a kellemetlen helyzet elkerülésében. A gyermeket veszélyeztető helyzetekben a viselkedés módosításának leghatékonyabb módja a közvetlen irányítás (vagy utasítás). A kisgyermek harmonikus személyiségfejlődése szempontjából előnyös, ha az indirekt módok, valamint a gyermek kompetenciáját figyelembe vevő, annak érvényesülési lehetőséget biztosító módok vannak túlsúlyban.

Motiválás:

A gyermek érdeklődésének felkeltése valamilyen tárgy, tevékenység iránt. Közvetettség - közvetlenség tekintetében az egyes megnyilvánulások között jelentős különbségek vannak, pl.:

- Közvetett (indirekt) megnyilvánulások:
  - valamilyen játék figyelemfelhívó tárolása,
  - a felnőtt elkezd valamilyen tevékenységet (amibe a gyermek bekapcsolódhat)
- Közvetlen megnyilvánulások:
  - a gondozónő valamilyen tevékenységet javasol, pl.: az unatkozó gyermeknek felajánlja a képeskönyv nézegetését.

Pedagógiai szempontból a motiválás sikeressége elsősorban attól függ, hogy mennyire igazodik a gyermek igényeihez és az adott helyzethez, és mennyire hagy a felnőtt választási lehetőséget a gyermeknek (nem pedig az indirektsé/direktség fokától). Az irányítás és a motiválás között lényeges különbség, hogy a motiválás nagyobb hangsúlyt helyez az érdeklődés felkeltésére és nagyobb választási lehetőséget biztosít az egyén számára a viselkedésváltoztatás/tevékenységváltoztatás vonatkozásában.

Tervezés:

Perspektívában gondolkodás: a felnőtt a gyermek ismeretében elképzei a gyermek fejlődésének lehetséges alakulását és átgondolja azt, hogy neki milyen szerepe, általános és konkrét feladatai vannak az optimális fejlődés segítésében.

Jövőképet és ütemtervet jelent. A bölcsődei játéktevékenység vonatkozásában: a gondozónő a játék általános fejlődésmenetének és a csoportba járó gyermekek játéktevékenységének ismeretében, valamint az évszakok változásának, az ünnepek idejének figyelembevételével, átgondolja a várható új tevékenységformák megjelenését, a fejlődésben betöltött szerepét, támogatásának módját.

Szervezés:

A felnőtt biztosítja, összehangolja az optimális fejlődéshez szükséges körülményeket, feltételeket, a tervezés során kialakult elképzeléseknek, céloknak megfelelően. A bölcsődei játéktevékenységgel kapcsolatban a következők a szervezési feladatok:

- a csoportszoba berendezése
- a játékok érdeklődést felkeltő módon történő elhelyezése
- a napirendben a lehető legtöbb játékidő biztosítása, új tevékenységek beillesztése
- a tervezés során átgondolt tevékenységhez szükséges eszközök biztosítása; továbbá azoknak, a gyermekcsoport érdeklődését és aktivitását figyelemmel kísérve, a megfelelő helyzetben történő felkínálása.

A többnyire általánosabb és hosszabb távra szóló tervezés alapozza meg a szervezést. Az eredményességet kedvezően befolyásolja a gyermekekre való érzelmi ráhangoltság és rugalmasság.

JÁTÉKELMÉLETEK

Amióta a pszichológia elkezdett foglalkozni a játékkal, mint a gyermeki viselkedés egyik legjellemzőbb tevékenységi formájával, sok elmélet és magyarázat született a játék természetét és motivációját illetően.

Eleinte, a felnőtt központú gondolkodásra jellemzően, a játékot csupán egyfajta felüdülésnek vagy erőfölösleg megnyilvánulásnak tekintették, mivel úgy gondolták, hogy a munkával szemben a játék pihenés.

Sokáig uralkodott az a nézet, amely szerint a játék „előgyakorlás”, mert olyan képességek kifejlődéséhez járul hozzá, amelyek teljesen csak a gyermekkor végére alakulnak ki. E szerint nem célnélküli a játék, mint ahogy azt korábban gondolták, a cselekvések ösztönös természetűek. (Karl Groos)

Egy mási elképzelés szerint a gyermek fejlődése a törzsfelődés szakaszainak rövidített megismétlése, így a játékformák életkoronként viszonylag állandó sorrendben követik egymást. A játék tartalmát azok a tevékenységek határozzák meg, amelyek egymásutánja az emberi történelem során azonos volt. (Stanley Hall)

Olyan elmélet is létezik, amely szerint a gyermekben felgyülemlik a felesleges energia, amit valamilyen módon le kell vezetni, és a játékot az energiafelesleg levezetésének tekinti. (Herbert Spencer)

A pszichoanalitikusok szerint a képzelet és a játék a vágyak kivetítése, a konfliktusok és kellemetlen események megismétlése azzal a céllal, hogy a gyermek felülkerekedjen rajtuk. (Anna Freud, Melanie Klein) Ez az értelmezés vezetett oda, hogy a játékot a személyiség megismerésének módszerként és terápiaként is alkalmazzák.

A játék és az értelem fejlődésének szoros kapcsolatát Jean Piaget írta le először részletesen. A játékot olyan tevékenységnek tartotta, amely értelmileg dolgozza fel az új helyzeteket és élményeket, vagyis a gyermek „maga építi fel (alakítja ki) a tudását” (konstruktivizmus).

Ezekon a klasszikus magyarázatokon kívül a játéknak számos más értelmezése is van. Piaget elméletéből kiinduló más elképzelések és kutatások a játéknak egy-egy jellemző vonását ragadják meg és ezek alapján próbálják meghatározni a játék eredetét, jellemzőit és szerepét az egyén vagy egy csoport életében.

Újabban egyre nagyobb népszerűsége tesz szert a gyermekek fejlődésének, és egyben játékának szocio-kulturális szempontból való értelmezése. Ez a szemléletmód az egyéni értelmi (kognitív) fejlődés társadalmi illetve szűkebb szociális hátterét (kontextusát), annak a társas környezet által való meghatározottságát hangsúlyozza. (Vigotszkij). A játéktevékenység értelmezése is az emberek és tárgyak közti interakciók hatására alakuló társas-, értelmi- és érzelmi fejlődés keretén belül történik. Ahhoz, hogy a gyermek a játékban túljusson a szenzoros és motoros szinten, hogy kialakuljanak a fejlettebb játék előfeltételei, elengedhetetlenül szükség van a felnőtt és a gyermek együttjátzására is, nem csak az alapvető gondozási műveletek során végbemenő interakciókra. (Murphy)

Sok kutatónak feltűnt az az óriási különbség, ami a gyermekek teljesítményében mutatkozik a mindennapi cselekvések során és az ún. „feladathelyzetekben”. Ugyanaz a gyermek, aki folyékonyan beszél, kiváló emlékezetéről tesz bizonyosságot és logikusan érvel köznap helyzetekben és játékában, gyengén (vagy egyáltalán

nem) teljesít feladathelyzetekben. A jelenség magyarázatát a „forgatókönyv” elmélet adja (K. Nelson). A gyermek gondolkodása, illetve annak fejlődése a mindennapi tapasztalataihoz kötött. Amit a gyermek tud - az ismeretanyag, ami a gondolkodásában megjelenik - szűkebb, majd tágabb környezetéből származik. Először csak közvetlen tapasztalataiból tud tanulni. Ismereteit a vele történt események, az adott, ismétlődő helyzetekben résztvevő személyek, tárgyak, ezek egymással való kapcsolata, a cselekvések egymásutánja alkotják. (Például az étkezés, fürdetés, öltözés, sétálás, vásárlás, stb.) Ezekhez a helyzetekhez, eseményekhez kapcsolódó ismeretek, más néven a „forgatókönyvek”, nem csak a cselekvéseket képviselik, hanem a személyek és tárgyak közti téri, idői, oksági viszonyokat és érzelmi kapcsolatokat is. Ezáltal teljesen megfelelnek a valóságnak, hűen tükrözik azt. Idővel aztán a gondolkodási folyamatok fejlődésével, a gyermek képes a mindennapi tapasztalatokat elemezni, elemeire bontani, majd egy absztraktabb szinten a tapasztalati elemeket újrakombinálni. Ekkor válik képessé új, szokatlan helyzetekben is kompetensen viselkedni, „jól teljesíteni”.

A gyermek játékában is a legtöbbször átélt helyzetek, a vele kapcsolatos leggyakoribb események jelennek meg. A gyermek saját tapasztalatai határozzák meg „forgatókönyvei” kialakulását. A forgatókönyvet alkotó cselekvések egymásutánja azonos, de egyes pontjai több lehetséges elemmel is betölthetők. Például az étkezés részleteinek a sorrendje azonos (kézmosás, asztalhoz ülés, evés, stb.) de a szereplők, a helyszín és az ételféleségek változhatnak. A közös, vagy hasonló „forgatókönyvek” képezik a gyermekek közti együttjátás és beszélgetések alapját. A fantáziajátékban is általában az élethelyzetek, illetve azokhoz hasonló modellek jelennek meg. A szociális környezet meghatározó voltát tanúsítja a forgatókönyvek felépítése. Az adott családban, közösségben, országban meglévő szokások határozzák meg a gyermek tapasztalatait, gondolkodását és egyben játékát. Másképpen játsszák el az étkezést például afrikai, ázsiai, vagy európai gyermekek.

A JÁTÉK DEFINÍCIÓJA ÉS FUNCIÓJA

A játéknak más tevékenységektől való elkülönítése, pontos körülírása és meghatározása nehéz feladat. Nincs egyetlen, mindenki által elfogadott meghatározás. A definíciók különbségei az elméleti megközelítések különbözőségeiből adódnak, de a legtöbbször egyetértenek abban, hogy a következők a legjellemzőbb tulajdonságok.

- A gyermek számára bármilyen tevékenység lehet játék, bármely élménye játék kiindulásává válhat
- A gyermeknek sajátos „játék viselkedése” és a fejlődés bizonyos szintjétől játéktudata is van.
- A játék örömet szerző tevékenység, még akkor is, ha az örömnél nincs látható jele. (pl. mosolygás, nevetés).
- A játszó gyermek mindig aktívan részt vesz a cselekvésben. Az álmodozás, a képzelet, a gondolatokkal való játszásként fogható fel.
- A játék mindig önmagáért való. Maga a cselekvés, az elképzelés okoz örömet a gyermeknek.
- A játék spontán és önkéntes. Belsőleg motivált viselkedés, amelyet nem irányít mások elvárásainak való megfelelés igénye. A gyermek maga dönti el, hogy játszik-e vagy sem és hogy mit. Nem feladat, hiányzik belőle a megfelelésért, teljesítésért való szorongás.
- A játékot a „mit tudok csinálni ezzel a tárggyal” kérdés irányítja. Az explorációt a „mi ez a tárgy és mit tud” kérdés irányítja. Az explorációs viselkedés olyankor jelenik meg, amikor a tárgy jól ismert és a gyermek maga határozza meg, hogy mit csinál vele. A játékeszköz szerepe az, hogy inert nyújtson és egy adott ébrenléti „izgalmi” állapotot tartson fenn. A játék időben követi az explorációt.
- A játék során a gyermek olyan jelentésekkel ruházhatja fel a tárgyakat, olyan helyzeteket jeleníthet meg, amelyek nem következnek az adott környezetből. Valós cselekvések „nem valós” megisméltése. A tárgyakat a gyermek akárminek használhatja. A játékot az „úgy tesz mintha” viselkedés jellemzi.

Az életben, a fejlődésben jelentős szerepet tölt be a játék. Szoros kapcsolatban áll és fejlődési más készségekkel és képességekkel (más funkciókkal) pl. gondolkodással, beszéddel, társas kapcsolatokkal, problémamegoldással, kreativitással, stb. A kisgyermek játékosan tanul meg a tárgyakkal bánni, játékon keresztül ismeri meg a világot. Belső fejlődése érzékennyé teszi a külső ingerek iránt, amelyeket gyakran játékban dolgoz fel. A játék formájának és tartalmának alakulása az egyes életkorokban elválaszthatatlan a fejlődéstől. Általában az éppen megszerzett tudás vagy frissen átélt élmény jelenik meg játékként. Ebből következik, hogy az egyes gyermekek játéka teljesen különböző lehet, mivel fejlődésük üteme, tapasztalataik és tudásuk is különböző. A gyermek megismerésének is és fejlesztésének is eszköze a játék.

A játék fejleszti a gondolkodást, az ismeretek rendszerezését és segíti a szimbólumalkotás kialakulását. A gyermek kísérletezik a tárgyakkal és helyzetekkel, problémákat old meg, újabb és újabb ötletet talál, képzelete gazdagodik. Fogalmi alakulnak, gazdagodnak a kísérletezgetések során. Egy-egy

helyzet vagy probléma megvizsgálása (exploráció), az azonosítás, összehasonlítás, elemzés (analízis), az ismeretek integrálása, az ok-okozat és rész-egész viszonyok, a téri és idői egymásutánosság és viszonyok mind olyan elemek, amelyek a játék részei és fontos alkotói a gondolkodási folyamatnak is.

A másokkal (szülők, testvére, más gyermekek és felnőttek) való játszás során tanulja meg a gyermek a társas együttlét szabályait és normáit. Megérti a mindennapi életet, megismeri a család és a közösség szerkezetét és működését. Megtanulja, hogyan alkalmazkodjon másokhoz, hogyan és milyen módon érvényesítheti saját akaratát.

Az átélt örömteli vagy kellemetlen helyzet újra és újra eljátszása, átélése a tapasztalatok játékos feldolgozást teszi lehetővé. A különböző szerepek eljátszásával a gyermek beleéli magát a mási ember helyébe és így átéli és megjeleníti az eljátszott személy érzelmeit, viselkedését kiváltó indítékait. Olyan érzelmeket is képes így átélni, amelyeket ő még egyébként nem érez, olyan helyzeteket is képes így megérteni, melyek még bonyolultak számára.

JÁTÉKFEJLŐDÉS

A játék a csecsemők és kisgyermekek számára örömet nyújtó tevékenység. Motivációja a belülről fakadó, spontán érdeklődés: a kíváncsiság készteti a gyermeket a játékra, a tevékenységre, a kutatásra. Ezáltal a valóság felfedezése, megismerése a játékon keresztül lehetséges.

Első év

A csecsemő már az első hónapokban is figyel a környezetében előforduló látni és hallani valókra. Édesanyjának az arca, hangja kelti fel leginkább érdeklődését. Mozgása kezdetben véletlenszerű, reflexes. A 2-3. Hónapban a véletlenszerűen látóterébe kerülő kezét, annak mozgását figyeli. Fokozatosan rájön arra, hogy mozgását irányítani tudja, a látás és a mozgás összehangolódik. A szenzomotoros koordináció kialakulása 4 hónapos kor körül megteremti a feltételét a manipuláció fejlődésének. A célbiztos nyúlás, fogás fejlődése sok-sok próbálkozás, gyakorlás eredménye. A manipuláció során a csecsemő megfogja, markolássza, tapogatja, szájába veszi a játéktárgyat, érzéketes tapasztalatokat szerez anyagáról, formájáról, nagyságáról. Ez a legegyszerűbb, legközvetlenebb formája a megismerésnek, az értelmi fejlődésnek. A próbálkozások során a kézmozgások egyre jobban hozzáidomulnak a játéktárgyak formájához. A fejlődés előrehaladtával a két kéz koordinációja is kialakul, hiszen a csecsemő két kézzel

fogja meg a tárgyakat, egyik kezéből a másikba átveszi azokat. Mivel a tárgyakkal sokféle cselekvést végez, kísérletezik, sokoldalúan ismerkedik meg velük. A különböző érzékletes tapasztalatok (pl. szín, forma, hang, keménység) egységes benyomássá állnak össze.

A manipuláció során a gyakorlás öröme, valamint az „én csinálom öröme” jellemző. A csecsemő élvezzi, hogy zajt tud kelteni, hogy az előidézett változás az ő cselekvésének az eredménye. Az érékelés, a mozgás, a figyelem, az érdeklődés fejlődésének eredményeként az egy tárggyal való tevékenykedés után megjelenik a két tárggyal való manipuláció. Eleinte mindkét kézben egy-egy tárgyat tart, egymással kapcsolatba hozza, pl. összeütogeti őket. Fejlődnek a finom ujjmozgások. Összefüggéseket fedez fel a tárgyak között (pl. nagyság szerinti). A nagyobb üreges játékokba, mint pl. vödrök, tálak, kisebbeket tesz. Ezek véletlen próbálkozások hosszú során át alakulnak ki.

Összehasonlít tárgyakat, egyforma részleteket fedez fel, pl. lyukakat, bemélyedéseket. A manipuláció fejlődésével egyre biztosabban kezeli a tárgyakat, ismételteti a begyakorolt mozgássorokat és újakat is kipróbál, kísérletezik.

Az első év vége felé a cselekvések egyre összetettebbé válnak, egyre több tárggyal tevékenykedik. Már nem csak az új cselekvésformák kidolgozása, próbálgatása, hanem a begyakoroltak célszerű alkalmazása is megfigyelhető.

Második év

Megjeleni a konstruálás kezdeti formája, az egymás mellé, egymásra rakosgatás, a ki-be pakolás, gyűjtögetés-borogatás. Ez jó alkalom a ágyak összehasonlítására, valamilyen szempont pl. szín, vagy forma szerinti válogatásra. Csak a piros kockákat gyűjti a tálba, vagy csak a dominókat. Az építés még nem előre eltervezett. A játéktárgyak és eszközök funkció szerinti használata egyre inkább jellemzővé válik. Ez jelzi az emlékezet fejlődését, hiszen felidézhetőek a korábban látott, kipróbált cselekvések. Így a játékban megjelennek a kisgyermek mindennapi életének eseménye, pl. eljártssza az evést, fürdést. A játék során begyakorolja, tökéletesíti az eszközök használatát. Az utánzás képességének fejlődése lehetővé teszi, hogy saját életének eseményei mellett, amelyeket felnőttel, illetve babával, macival is el tud játszani - eteti, takargatja, fésűli - a felnőttek tevékenységét is utánozza: főz, vásárol, autót vezet, - szerel stb. Ezek a játékok a valóságban átélt feszültségek, frusztrációk levezetésére is alkalmasak, hiszen a játékban az is lehetséges, amit kisgyermekként nem tehet meg, pl. vasalhat. Az események utánzása, újraélése örömet jelent a gyermekek számára.

A második életévben a nagymozgások fejlődése, az értelmi fejlődés, az önállósodás fejlődése eredményeként a kisgyermek egyre tágabb környezetével ismerkedhet meg. A szabadban a nagymozgásos játékok gyakorlására van lehetőség, szaladgálás, játékok tologatása, biciklizés és a homokkal való ismerkedés. A szobai játékok köre is tovább bővíthet, megismerkedik a ceruzával, papírral, gyurmával, festékkel.

A beszéd fejlődése lehetővé teszi, hogy cselekvéseket, eseményeket szavakkal jelezzon, így azokat már nem feltétlen kell eljátszani. A társakkal való kapcsolatfelvétel is lehetséges beszéd útján.

Harmadik év

A harmadik életévben a tágabb környezet megismerése, új jelenségek megértése már nem csak közvetlenül cselekvések útján, hanem közvetve a beszéd útján is lehetségessé válik. A gyermekek sokat beszélgetnek felnőttekkel és társaikkal is. Sok kérdést tesznek fel, így válnak számukra érthetővé azok az összefüggések, melyek közvetlen tapasztalás útján ismerhetők fel.

A konstruálás már nem csak önmagáért való, hanem valamilyen céllal kezd építeni a gyermek, pl.: parkolót, kerítést, stb.

Az utánzásos játékok tovább fejlődnek. A gyerekek különböző, valaminek nevezett „pót” tárgyakon tudják megismételni ugyanazokat a cselekvéseket, amelyeket az eredeti tárgyakkal tettek, míg a megismételt cselekvések a tárgyakkal jelképes utalásaivá válnak. A gyermek érdeklődése egyre inkább a tágabb környezet tárgyai és jelenségei, valamint a környezetében lévő emberek cselekvése, élete irányába fordul. Képes akárkinek cselekvéseit eljátszani, akit látott. Ez a szerepjáték kezdeti formája. Általában azokat utánozza, akik valamiért nagyon fontosak számára, pl. szülők, gondozónő, testvér, vagy akik nagy hatást tettek rá. Ez utóbbihoz tartozhat bármely kellemes vagy kellemetlen élmény, vagy furcsa, a gyermek számára érthetetlen, de éppen ezért izgató jelenség, tapasztalat. Az utánzás, megismétlés, a cselekvés más változatainak megjelenítése segít a különböző személyekhez, szerepekhez kapcsolódó tevékenységek rögzítésében, megtanulásában. Jó, ha minél változatosabb a szerepjátékok eszköztára, hiszen így többféle szerep megjelenítésére, eljátszására van lehetőség. A gyermek érzelmei, élményei, érdeklődése határozzák meg elsősorban a játéka tartalmát. Igazi szerepjátékról azonban még nem beszélhetünk, hiszen a szerepeket a manipuláció teszi vonzóvá a 3 éves gyermek számára. A szerephez tartozó más cselekvéseket és helyzeteket még nem játssza végig. A szerepek is felcserélhetők még, vagy gyakran többen játsszák ugyanazt a szerepet egymás mellett, pl. anyaként főznek a konyhában, vagy egy beteget több orvos is vizsgál, gyógyít. Az igazi szerepjátékokban, majd óvodás korban mindez nem történhet meg. Ott a szerepeket kiosztják és ahhoz

mindenkinek ragaszkodnia kell. 3 éves kor körül a szerepjátéknak a műveletei a szerepekhez tartozó cselekvések tapasztalhatók a gyermek játékában.

A társas viselkedés terén is nagy előrelépés történik: az eddig szinte kizárólag egyedül, vagy felnőttel játszó gyermek felfedezi a társait is, mint lehetséges játszótársakat. Az együttjátszás persze még először azt jelenti, hogy egymás mellett ugyanazt csinálják, vagy ugyanazon építményen dolgoznak, de egymástól függetlenül. Inkább az együttmozgás, az egymás mellettség adja még az együttesség élményét. Általában közös vagy hasonló tapasztalatok, az ún. „forgatókönyvek” képezik az együttjátszás és a beszélgetések alapját. Ebből következik, hogy vannak dolgok, amiket ki sem kell mondani, elég jelezni (vagy még azt sem), mert azok a forgatókönyvek részei így az együttjátsszók eleve tudják, hogy hol mi következik. Az egyes alkotóelemeket beleértik az eljátszott helyzetbe. Az a mindennapos megfigyelés is, hogy a bölcsődébe járó gyermekek jobban együtt tudnak játszani, a forgatókönyvekkel magyarázható, hiszen több közös eseményben, élményben van részük.

Az alkotójátékok során a gyermekek sokféle anyaggal ismerkedhetnek meg, kreativitásuk kibontakozhat. Felfedezik az anyagok sajátosságai mellett az ábrázolás lehetőségét, örömet. Megjelennek az emberrajzok, a gyurmából való formázások. A mesehallgatás igénye is egyre kifejezettebb. A ritmusos mondókák és egyszerű énekek mellett a gyermek szívesen hallgat meg rövid, sok párbeszéddel tarkított történeteket saját életéről, környezete tagjairól, állatairól.

JÁTÉKKÉSZLET

A játékok kiválasztásánál, a játékkészlet összeállításánál a gondozónőnek az alábbi szempontokat figyelembe kell vennie:

Egészségügyi szempontok:

- könnyen tisztítható, fertőtleníthető legyen,
- balesetet ne okozzon - ne legyen törött, ne legyen könnyen törhető, ne essen szét darabjaira, éles sarkai ne legyenek, ne lógjon hosszú zsinóron, ne legyen túl nehéz.

Pedagógiai szempontok:

- minden tevékenységformához legyenek megfelelő játékszerek (manipuláció, konstruálás, utánozó-, szerepjáték, mozgásfejlesztő játék stb.)

- a játék színe, nagysága, formája keltse fel és tartsa ébren a gyermek érdeklődését,
- több fajta tevékenységre lehessen felhasználni,
- legyenek más nemzetek szokásait tükröző játékok,
- játékválasztásnál legyen szempont a nemek közötti egyenlőség elvének betartása (a kislányoknak is legyen autó, a fiúknak is baba)

A játékok kivitelezése

Igényes legyen, a csoportban való fokozott használat támasztotta követelményeknek is megfeleljen.

A játékok elhelyezése

A csoportszoba berendezése olyan legyen, hogy a különböző játéktevékenységek jól elkülönüljenek egymástól. Elegendő hely álljon a gyermekek rendelkezésére, egymást ne zavarják, akadályozzák. A játékokat nyitott játékpolcon, a gyermekek számára elérhető magasságban, úgy kell elhelyezni, hogy az figyelemfelkeltő legyen. Az építőjátékokat fajtánként nagyméretű tároló kosarakban. A felnőtt felügyeletét igénylő játékokat a játékpolcon olyan magasságban helyezzük el, amit a gyermekek nem érnek el. A fantáziajátékokhoz játszósarkokat alakítsunk ki.

Pihenősarok

Gyakran előfordul, hogy egy-egy gyermek elfárad a játékban, vagy csendre, egyedüllétre vágyik, esetleg a közérzete nem jó, és ezért szeretne lepihenni. Legyen minden szobában a gyermekheverőn kívül szőnyeg, párnák, ahol a gyermek pihenhet. A hangulatos, puha kárpitozású bútorok, szőnyegek, párnák, puha textil játékok nyugtató, pihentető hatásúak.

Alapjátékok, amelyeket minden csoportban biztosítani kell:

- játzókendők
- babák
- labdák
- képeskönyvek
- mozgásfejlesztők

Az egyes korcsoportoknak ajánlott játékok mindig az addig használtakat bővítik.

Csecsemőkorú gyermekek játéka

A játékok mérete, súlya, alakja olyan legyen, hogy ha a csecsemő rájuk fekszik, vagy magára ejti őket, ez ne legyen számára fájdalmas, vagy ijesztő, kellemetlen.

A csecsemők számára válogatott játékoknak nem lehet olyan része, amit a gyermek lenyelhet. Nem adhatók szőrmeállatok, hajas babák sem, mert a mindent szájába vevő csecsemő számára rendkívül veszélyesek a torkára tapadó, esetleg a légutakba kerülő szőrszálak. Mennyiségét tekintve - kivéve a nagyméretű játékokat - minden gyermeknek jusson azonos típusú játék. (bab, mackó, könyv, autó, labda)

Manipulációs játékok: játszókendők, frottír labdák, csörgők (fa, műanyag), rágókák, építőjátékok egyes elemei, amelyek önmagukban is alkalmasak manipulációra, Montessori korongok, hordó- és kockasor elemek, homokozó formák

Változatos felületű textilfigurák: babák, macik, nyuszik, stb.

Üreges játékok: vödrök, tálak, kosarak

Mozgásfejlesztő játékok, eszközök: labdák, mászópárnák, úszógumik

Könyvek: egy ábrás, textil, műanyag, keménylapú

Tipegőkorúak játécai

A nagyméretű játékok kivételével minden gyermeknek jusson azonos típusú játék (baba, mackó, könyv, autó, labda). A gyűjtögető-soralkotó játék korszakában, az arra alkalmas játékféleségből a csoportlétszám 3-4-szeresének beszerzése szükséges.

Konstruáló játékok: Duplo legó, Gabi építő, Montessori torony, baby logi, pohársorok, hordósorok, formakirakók, fűzhető fagyöngy.

Nagymozgásos játékok: hordár kocsik, autók, dömperek, motorok, mászóka, alagút, baby csúszda, labdák

Húzható, tologatható eszközök: vonatok, autók

Üreges játékok: kosarak, vödrök, talicskák

Utánzó játék eszközei: csészék, tányérok, kanalak kisebb edények (amelyek mérete megegyezik a háztartásokban használatosakéval), babák, macik,

állatfigurák (plüss, frottír), takarók, szatyrok, szerszámok, közlekedési eszközök.

Homokozó játékok: vödörök, lapátok, homokozó formák, sziták

Alkotó játék eszközei: zsírkréta, ceruza, gyurma, stb., ezeket állandóan pótolni kell.

Könyvek: elsősorban keménylapú lapozó és leporelló.

Nagycsoportos gyermekek játécai

Építőjátékok: változatos építőjátékok, kisebb méretűek is pl.: legó.

Szerepjáték kellékei:

- használati eszközök, felnőtt tárgyainak kisméretű másai: lábasok, tányérok, poharak, sziták, szűrők, szerszámok, seprű, lapát, telefon, gyúrótábla, vágódeszka, stb.
- egyes foglalkozások, szerepek jellegzetes eszközei, ruhadarabjai: orvosi táskák, fodrászkellékek, kisebb méretű felnőtt ruhák, sapkák, kalapok, táskák.
- babaruhák, takarók, babaápolási eszközök, babakocsi
- gyümölcsök, zöldségek, egyéb termékek
- flakonok, dobozok (teás, kekszes, piskótás stb.)

Nagymozgásos játékok: autók, dömperok, motorok, triciklik, mászóka, csúszda, libikóka, labdák.

Alkotó játék eszközei:

- zsírkréta, ceruza, festék, iskolatábla, kréta, gyurma
- olló, papírok (csomagoló, színes hajtogató, krepp, mintás)
- természetes anyagok (falevél, gesztenye, toboz, termékek, ágak, stb.), amelyek nem balesetveszélyesek vagy nem mérgezőek.

Logikai játékok: képkirakó, képes lottó, kártya

Bábok: kesztyű-, ujj-, lépegető

Hangszerek: xilophon/metallophon, cintányér, triangulum, dob

Könyvek: elsősorban puhalapú képeskönyvek.

A GONDOZÓNŐ SZEREPE A GYERMEK JÁTÉKTEVÉKENYSÉGÉBEN

Elvi megközelítés

A pedagógiai koncepciók egyik alapkérdése az, hogy a felnőtt milyen módon és mértékben irányítja a gyermekek életét.

A klasszikus, erőteljesen tekintélyelvű nevelési koncepciók túlsúlyát jelentősen csökkentették a 20. sz. elején megjelenő reformpedagógiai irányzatok, melyek közös vonása a gyermek személyiségének tisztelete, kompetenciájának elismerése, az aktivitás és a kreativitás fontosságának felismerése, az önállóság biztosítása, a felnőtt szerepének irányítóból támogatóvá-segítővé a gyermek és a felnőtt kapcsolatának alá-fölérendeltből együttműködővé válása. Ezen irányzatok közül is kevés találta egy az optimális „arany középutat”, több a túlzott engedékenység, a ráhagyás irányába csúszott el.

A tekintélyelvű pedagógia negatívumai szembeszökők: a túlzott drill nem teszi lehetővé a kreativitást. Szorongást kelthet a gyermekben, aki sosem tudja, hogy meg tud-e felelni a vele szemben támasztott elvárásoknak. Pontosan előírja, hogy mit kell tennie a gyermeknek az elismerésért, illetve a büntetés elkerülése érdekében. Ha a legcsekélyebb mértékben eltér ettől, szankciók következnek. Mivel a nevelési módszerek közül a korlátozás-szankcionálás módszerei vannak túlsúlyban, a gyermek viselkedését a külső szabályozás irányítja.

Kevésbé látványosak a túl engedékeny (laissez faire) nevelési stílus hátrányai. A gyermek túlzott magára hagyása a „szabadság” nevében szorongást okozhat, hiszen a gyermeknek olyan helyzetekben is helyt kell állnia, amelyek meghaladják kompetenciáját, melyekben támaszra, segítségre van szüksége (ebben végső soron burkoltan komoly teljesítmény elvárása rejlik). A korlátnélküliség, a „mindent szabad”, hátráltatja az értékrend és a belső szabályozó mechanizmusok kialakulását, ami a későbbiekben konfliktusokhoz vezethet. Ritkábbak az interakciók, így kevesebb alkalom nyílik a gyermek számára arra, hogy az eredményes szocializáció szempontjából fontos tudást (a szó legtágab értelmében) és tapasztalatokat megszerezze.

Az „arany középut” a két irányzat-csoport között a demokratikus nevelési stílus, melynek lényege, hogy a felnőtt elfogadóan, pozitívan viszonyul a gyermekhez, érzelmi biztonságot nyújt számára, partnerként kezeli őt. Tekintettel van a gyermek egyéniségére, fejlettségére, pillanatnyi fizikai és érzelmi állapotára, igényeire. Minden helyzetben igyekszik a gyermek kompetenciájának, és ezen

belül igényének megfelelő mértékű önállóságot biztosítani. A gyermek minden helyzetben érzi a felnőtt támogató odafigyelését, tudja, hogy bármikor számíthat a segítségére. A nevelési módszer közül a támogatás-megerősítés-elismerés módszerei vannak túlsúlyban, a pozitívumokra támaszkodás és a belátásra építés elősegítik a viselkedés belső szabályozó mechanizmusainak kialakulását.

Az engedékenység - korlátozás módja és mértéke erősen személyiségfüggő, nehezen tanulható összetevője a nevelői magatartásnak. A tanultak befolyásolják az attitűdöket, melyek jellege, intenzitása amúgy sem állandó, az egyén élete alakulásának, érzelmi állapotának és pillanatnyi körülményeknek is függvénye.

A személyiségvonásokból fakadó (elsősorban indirekt) és a tanult (elsősorban direkt) nevelői viselkedésmódok úgy viszonyulnak egymáshoz, mint a kommunikáció és a metakommunikáció: ha a szándékolt nevelés olyan célok megvalósítására törekszik, amelyek a felnőtt életmódjának nem szerves részei, a „tanítással” ellentétben szinte mindig a valós, a felnőtt viselkedésében megjelenő normáknak megfelelő viselkedés alakul ki a gyermekben.

Ha a nevelési koncepciókat egy képzeletbeli tengely mentén helyezük el, melynek két végpontja a túlzott szabályozás és a túlzott engedékenység, akkor a középső mezőben kell az optimális eljárás módokat keresni.

Túlzott szabályozás
(autokrata)

Túlzott engedékenység
(laissez faire)

optimális
(demokratikus)

Bizonyos határok között nagyon sokféle jó megoldása lehet 1-1 nevelési helyzetnek, azaz nincs „királyi út”. Többek között azért nem működik a receptadás-receptvárás.

A nevelés a gyermek és a felnőtt közötti kommunikáció révén végbemenő folyamat. Minden nevelési stílusnak jellegzetes kommunikációja van.

A demokratikusan nevelő felnőtt sikeres kommunikációjának feltétele:

- empátia
- elfogadás, pozitív attitűd a másik ember iránt
- hitelesség, őszinteség

A gondozónő kommunikációja akkor jó, ha:

- személyre szól
- a helyzet tartalmának megfelel
- választ vár
- támogató, segítő, pozitív irányba visz tovább
- a verbális és a non-verbális jelzések összhangban vannak
- az elmondottak a gyermek számára érthetően vannak megfogalmazva
- egyidejűleg több csatornán folyik
- negatív helyzetekben (figyelmeztetés, tiltás) is tárgyilagos, nyugodt, a normát világosan, határozottan megfogalmazza, azt indokolja és ezután a gyermek figyelmét, érdeklődését más irányba tereli

A felnőtt szerepéről általában

A felnőtt szerepe a gyermekek játéktevékenységében kettős:

1/ A feltételek megteremtése

- nyugodt légkör
- elegendő idő
- elegendő hely
- megfelelő játékkészlet biztosítása.

(Jó a játékkészlet, ha:

- megfelel a gyermekek életkorának, fejlettségének és érdeklődésének
- többféle tevékenységre ad lehetőséget: vannak alkotó-, konstruáló-, tevékenységhez, szerepjátékhoz, ügyességi-logikai játékokhoz, nagymozgásos játékokhoz használható eszközök, könyvek, bábok, stb.
- aktivitásra, szabad választásra módot nyújtva, rendezetten tárolt.)

2/ Részvétel a játékban

- pozitív jelenlét (támogató-megerősítő odafigyelés)
- kezdeményezés
- együttjátszás
- megerősítés
- segítségnyújtás a tevékenységhez
- segítségnyújtás a konfliktusok rendezéséhez
- ötletadás
  - új tevékenység lehetőségének felkínálása
  - a folyamatban lévő játék továbbfejlesztése
- információadás
- ésszerű- és életszerű viselkedési szabályok kialakítása

Az egyes pedagógiai koncepciók (hazai és nemzetközi viszonylatban egyaránt) igen eltérően vélekednek arról, hogy milyen módon és milyen mértékben vegyen részt a felnőtt a gyermekek játékában. A részvétel egyes formáink megítélésében is különbségek vannak: míg szinte mindenki elfogadja a viselkedési szabályok tisztázásának fontosságát, az együttjátás vagy az ötletadás szükségességéről, hasznosságáról különbözőképpen vélekednek a szakemberek.

A felnőtt részvételét helyeslő, elfogadó pedagógiai koncepciók a következő pozitívumokat hangsúlyozzák:

Az együttjátás:

- örömet okoz a felnőttnek és a gyermeknek egyaránt
- mélyíti a kapcsolatukat
- lehetőséget nyújt egymás jobb megismerésére
- biztonságot nyújt a gyermeknek
- a tapasztalatszerzési, tanulási lehetőségek bővülését jelenti (ez főleg az életkor szerinti homogén csoportokban fontos.)

A felnőtt bekapcsolódását ellenző elképzelések főleg azzal érvelnek, hogy

- ilyen esetekben korlátozódik a gyermek aktivitása
- továbbá a játékban a felnőtt önkéntelenül is vezetővé, irányítóvá válik életkora és a csoportban betöltött szerepe miatt.

A bölcsődei nevelésben szerepet kell játszania a felnőttnek a gyermekek játékában, hiszen odafigyelése, elismerése, esetenkénti ötletadása, az együttjátás öröme, a közös tevékenység során nyújtott viselkedési és helyzetmegoldási minták a fejlődés fontos segítői. A felnőtt támogató odafigyelése, a gyermek pillanatnyi érzelmi állapotához, igényeihez és tevékenységéhez igazodó részvétele a játékban közvetíti a gyermek számára azt, hogy a felnőtt érzelmileg elfogadja a játék fontosságát. Ez a gyermek játékához való viszonyát, ezen túl személyiségfejlődését pozitívan befolyásolja.

A játékban való részvétel egyik fő motívuma a tevékenység örömszerző funkciójának erősítése. Nagyon fontos a szabad tevékenységválasztás lehetőségének biztosítása, a gyermek öntevékenységének és kreativitásának támogatása.

Hátrányosan befolyásolhatja a gyermek játékát, ha a felnőtt:

- a gyermek akarata ellenére kíván részt venni a játékban
- olyan játékot erőltet, amelyhez a gyermeknek nincs kedve

- a közös tevékenység során a sajátelképzeléseit erőlteti a gyermekekre
- az együttjátszást csupán direkt tanítási lehetőségnek tekinti
- a játékot csupán direkt nevelési helyzetnek tekinti
- kioktatóan viselkedik
- ímmel-ámmal vesz részt a játékban
- kivételez (van olyan gyermek, akivel szívesen játszik, van, akivel szinte sosem)
- a játékot mint feladatteljesítést minősíti
- viselkedésével azt közvetíti a gyermeknek, hogy a tevékenység folyamata lényegtelen, csak annak eredménye fontos igazán

Az egyes konkrét helyzetekben való részvétel módját és mértékét meghatározza többek között:

A/ a gondozónő oldaláról:

- személyisége (főleg a gyermekkel kapcsolatos attitűdök)
- felkészültsége, szakmai tudása

B/ a gyermek oldaláról:

- életkora
- fejlettsége
- pillanatnyi hangulata, érzelmi állapota
- érdeklődése

C/ a tevékenység oldaláról:

- a tevékenység fajtája, jellege
- a tevékenység ismertsége
- a tárgyi környezet jellemzői

A felnőtt sokféleképpen kapcsolódhat be a gyermek tevékenységébe. Az optimális, elfogadható módok bizonyos határok között találhatóak.

A játékban való részvétel egyes formáiról

A gondozónő többféleképpen vehet részt a játékban. Egy csoporton belül a 2 gondozónő összhangja, egységes szemlélete valósuljon meg. Az egyes bekapcsolódási módoknak megvannak a speciális kommunikációs jellemzőik, kritériumaik is, jellegüktől függően:

Kezdeményezés

- a játékok biztosítása
- bizonyos játékok, eszközök elővétele

- a gondozónő valamilyen tevékenységet, eszközt kínál az unatkozó gyermeknek
- a gondozónő elkezd valamilyen tevékenységet (pl. hajtogat), aki akar, bekapcsolódhat
- játékon belül új tevékenységet kezdeményez

speciális kritériumok:

- látszódik a gondozónőn az érdeklődés és az öröm
- egy gyermeknek szól
- nem (elmélyült) játékot zavar meg
- a gyermek ismeretén alapul
- a gyermeknek döntési, választási lehetősége van.
- nem légből kapott (a feltételek biztosítottak a tevékenységhez)

Együttjátás

- a gondozónő által kezdeményezett tevékenység együttjátszássá válik
- a gyermek hívja a gondozónőt a játékba
- a gondozónő ötletadással kapcsolódik be a játékba

speciális kritériumok:

- nem erőltetett
- a felnőtt megtalálja az optimális partneri viselkedésmódot
- örömet okoz és ez az öröm meg is jelenik a gondozónő viselkedésében, kommunikációjában
- önfeledt

Megerősítés

- verbális (non-verbálisan is megerősítve)
- non-verbális

speciális kritériumok:

- elsősorban a tevékenységre és nem a gyermekre vonatkozik
- látszódik az öröm (a verbális és a non-verbális elemek szinkronja)
- a gondozónő azt fogalmazza meg, fejezi ki, hogy neki tetszik a gyermek tevékenysége
- minden lehetséges helyzetben előfordul
- sokféleképpen történik (különbözőképpen megfogalmazva, különböző csatornák igénybevételeivel)
- a különféle non-verbális megerősítések gyakrabban fordulnak elő (mosoly, simogatás, bólintás, stb.)
- intenzitása a helyzettől függően változik.

Segítségnyújtás a tevékenységhez

- történhet a gyermek kérésére, vagy ha a gondozónő észreveszi, hogy szükség lenne rá.
- módjai:
  - szóban javaslatot ad
  - tevőlegesen: mutatja, vagy a gyermek tevékenységébe ágyazza

speciális kritériumok:

- éppen elég: segít, kimozdít a holtpontról, de nem veszi el a felfedezés, a megoldás örömét
- a szóbeli megfogalmazás konkrét, szemléletes
- a szóbeli magyarázat lehetőség szerint kiegészül a tevékenységmozzanat megmutatásával
- a gyermek nem érzi ügyetlennek magát
- a gondozónő „bátran” belép azokba a helyzetekbe, amelyekben a gyermek ugyan nem kér segítséget, de ő úgy látja, hogy szüksége lenne rá
- a gondozónő figyelembe veszi, hogy a gyermek nem ugyanolyan mértékben igényel segítséget minden helyzetben és minden pillanatban:
  - az egyik területen több, a másikon kevesebb segítséget igényel
  - a segítségigény pillanatnyi hangulattól és érzelmi állapottól is függhet.
- A segítségnyújtás során lehetőség szerint olyan megoldásokat mutat a gondozónő, amelyekkel a későbbiek folyamán a gyermek is próbálkozhat.

Segítségnyújtás a konfliktusok megoldásához

- megnyugtató
- viselkedési szabályok tisztázása
- más tevékenység, eszköz felajánlása

speciális kritériumok:

- több irányú a kommunikáció, a gondozónő:
  - a sérelmet szenvedett gyermeket vigasztalja
  - a sérelmet okozónak megmagyarázza, hogy mit nem tett jól (A magyarázat segíti a belátást és a szabályhoz való igazodást. A másik kellemetlen helyzetének észrevétele csökkenti az agressziót, fejlesztheti az empátiát.)

Ötletadás

- a tárgyi feltételek önmagukat kínálva is ösztönöznek
- tevékenység/eszköz ajánlás
- a tevékenységen belül valamilyen mozzanattal kapcsolatos megoldási lehetőség
- a tevékenységen belül, annak gazdagítása érdekében

speciális kritériumok:

- a gyermek igényéhez, fejlettségéhez és a helyzetéhez igazodik
- megvalósítható
- az ötletadás módjából érződik, hogy a gyermeknek választási lehetősége van, nem kötelező az ötletet, javaslatot elfogadnia
- a gondozónő érzékelteti, hogy egy adott helyzetben többféle javaslat, ötlet is alkalmazható
- konkrét (megfogalmazásban)
- szemléletes (helyzettől függően mutatja is a gondozónő)
- a gyermek igényétől függően a gondozónő szerepet vállal a megvalósításban.

Információadás

- válaszolás a gyermek kérdésére
- tájékoztatás valamivel kapcsolatban, ha a gondozónő a gyermek tevékenységét figyelve ennek szükségét érzi
- valamilyen új helyzettel kapcsolatos felvilágosítás
- képeskönyv-nézegetés, mesélés során

speciális kritériumok:

- tartalmilag valóságos, korrekt
- érdekes
- a gyermek gondolkodását és kommunikáció iránti igényét továbbvivő
- lehetőség szerint kapcsolódik a gyermek ismereteihez, tapasztalataihoz, élményeihez
- megközelítése, megfogalmazása pozitív

Viselkedési szabályok tisztázása

- új helyzetről való tájékoztatás
- konfliktushelyzetben a helyzetre vonatkozó szabály felidézése
- figyelmeztetéshez, tiltáshoz kapcsolódóan.

speciális kritériumok:

- megfogalmazása egyértelmű - és a gyermek által érthető
- indoklás, magyarázat kapcsolódik hozzá
- a gondozónő hiteles (ez segíti a szabály elfogadását és a hozzá való igazodást)
- a szabályok állandók
- a megközelítés pozitív oldalról történik: elsősorban azt érdemes tisztázni, hogy mit, miért és hogyan tehet
- a gyermek igényének, fejlettségének és a helyzetnek megfelelő módon és mértékben vesz részt a gondozónő a szabály megértésében, elfogadásában és a szabálynak megfelelő viselkedésmód kialakításában.

A csoporthelyzet kezelése

A bölcsődei életben gyakori jelenség, hogy az egy gyermekkel folytatott játék, beszélgetés, képeskönyv-nézegetés, az egy gyermek által igényelt rajzolás vagy gyöngyfűzés a társakat is vonzza. Gyakran közösen játszanak a gyermekek, (adott esetben megosztva a tevékenység egyes mozzanatait), máskor inkább egymás mellett való tevékenykedésről van szó.

Fontos, hogy minden gyermek a saját érdeklődésének, egyéniségének, fejlettségének, igényének megfelelően vehessen részt ezekben a tevékenységekben, csupán a viselkedési szabályok vonatkozásában legyenek azonosak az elvárások. Így a gyermek tevékenysége okozta öröme kiegészül az együttesség élményével.

Sokat tehet a gondozónő a társas kapcsolatok pozitív irányba terelésével a jó hangulat megteremtéséért. Fontos az egymás iránti érdeklődés, figyelem és tapintat felkeltése és fejlesztése, más játéknak tiszteltben tarttatása.

Jó, ha segíti a gyermekeket abban, hogy figyeljenek egymás érzelmi állapotára, annak változásaira, vegyék észre, hogy társuk szomorú, stb. A kényszer nélküli együttműködés lehetőségének biztosítása érdekében érzékelteti a gyermekekkel, hogy a játék megosztható, bizonyos tevékenység együtt is végezhető.

Aktivitás, élénkség, nyitottság tekintetében is jelentős különbségek vannak az egyes gyermekek között. Nem szerencsés, ha csak a dinamikusabb gyermekek kerülnek előtérbe, a zárkózottabb, csendesebb gyermekek háttérbe szorulnak.

A gyermekek fejlettség és egyéniség tekintetében erősen különböznek egymástól. Lényeges, hogy a gondozónő elfogadja, természetesnek tekintse a gyermekek közötti különbségeket. Vegyes korcsoport esetén fontos, hogy minden korosztály érdekei érvényesüljenek.

EGYÉB TEVÉKENYSÉGFORMÁK

Az egyéb tevékenységformák, a játék mellett, a megismerő folyamatok fejlődését, a tanulást más formában teszik lehetővé. A természeti környezet alaposabban megismerhető, ha a bölcsődébe is behozhatók olyan termények, anyagok, amik egyébként nem részei a játékkészletnek, pl.: gesztenye, falevél, toboz és más termények, amelyek nem balesetveszélyesek, illetve mérgezőek.

A bölcsődés a nap legnagyobb részét társakkal, gyermekek számára kialakított környezetben tölti. A családban nevelkedő hasonló korú gyermekeknek van lehetőségük a felnőtt mindennapi tevékenységébe bekapcsolódni, annak részfeladatait vele együtt végezni, pl: konyhában, fürdőszobában, vásárlásnál. Mindez örömforrás és tanulás egyben. Úgy gondoljuk, bölcsődében is lehet hasonló helyzeteket teremteni, a gyermekekkel együtt „dolgozni”. Pl.: Be lehet vinni a 3 év körüli gyermekek csoportjába az étkezés előkészítésének olyan feladatait, amiben részt tudnak venni vagy a játékmosást is lehet együtt végezni.

Az egyéb tevékenységformák közé tartozik:

- gyümölcstisztítás, tésztagyúrás, süteményformázás, babaruhamosás, stb.
- terményekkel való játék, alkotótevékenység pl.: falevélgyűjtés, ragasztás, festés, stb.
- természeti anyagokkal való ismerkedés - homok, víz - olyan időszakban, amikor ez az udvaron nem lehetséges a rossz időjárás miatt.

Mivel ezek a tevékenységek előkészítést igényelnek, tárgyi feltételeit biztosítani kell, így a gondozónőnek előre meg kell tervezni, szervezni, és adott időben kezdeményezni. A gyermekek saját érdeklődésük alapján vesznek részt benne, vagy választanak más játéktevékenységet.

MELLÉKLET

Megfigyelési jegyzőkönyv

Bölcsőde:

Dátum:

A csoport megnevezése:

A csoport létszáma:

A gondozónők neve:

Jelenlévők:

1. Miért fordul a gyermek a gondozónőhöz?

A megfigyelés időtartama: 3x5 perc. Az ötperces megfigyelés után 5 fokú skála szerint értékelje a látottakat! (5 = a legjobb, 1 = nem jó, 0 = ha nem volt megfigyelhető helyzet).

A két gondozónőt 3x5 perc időtartamban külön figyelje meg!

Interakciós forma	Gondozónő		
	Első 5 perc	Második 5 perc	Harmadik 5 perc
Segítséget kér			
Játékba bevonja			
Panaszkodik			
Engedélyt kér			
Beszélni akar			
Elismerést vár			
Egyéb			

2. Miért fordul a gondozónő a gyermekhez?

A megfigyelés időtartama: 3x5 perc. Az ötperces megfigyelés után 5 fokú skála szerint értékelje a látottakat! (5=a legjobb, 1=nem jó, 0=ha nem volt megfigyelhető helyzet)

A két gondozónőt 3x5 perc időtartamban külön figyelje meg!

Interakciós forma	Gondozónő		
	Első 5 perc	Második 5 perc	Harmadik 5 perc
Kezdeményez			
Együtt játszik			
Megerősít			
Segítséget nyújt a tevékenységhez			
Segítséget nyújt a konfliktusok megoldásához			
Beszélget			
Viselkedést szabályoz			
Ötletet ad a tevékenység során			
Gondozás			
Magyaráz, információt ad			
Kérdez			
Megnevezi, amit a gyermek csinál			
Vigasztal			
Egyéb			

Az 1. és a 2. Szempont szerinti megfigyelés után (2x15 perc) a következő kérdésekre válaszolva, kérjük, 5 fokú skálán értékelje a látottakat! (Az 5 = a legjobb, 1=nem jó, 0=amikor nem volt értékelhető helyzet). **Az adott helyzetben mennyire volt jó, amit a gondozónő csinált.**

3. Ösztönzi a fiúkat és a lányokat is olyan játékokban való részvételre, ami nem felel meg a hagyományos szerepeknek?

Igen: Ha a fiúkat ösztönzi pl. arra, hogy babázzanak, a lányokat meg arra, hogy építőkövekkkel játsszanak.

1 2 3 4 5

4. A felnőtt segítsége megfelelő és a gyermekek szükségleteihez, igényeihez igazodik? Ha nagyon sok az igény ki tudja-e elégíteni?

Igen: Ha a felnőtt megmutatja egyes dolgok használatát, és segít a gyermekeknek, ha azok kérik.

1 2 3 4 5

5. Válaszol a gondozónő a gyermekeknek, kibővítve, továbbgondolva a gondolataikat?

1 2 3 4 5

6. Olyan kérdéseket tesz fel a gyermekeknek, amik több, mint igen, nem választ igényelnek?

Igen: Ha a hogyan, miért, mi lenne, ha stb. szerepel a kérdésben.

1 2 3 4 5

7. Kihasznlja a felnőtt a lehetőségeket a gyermekek értelmi fejlődésének fejlesztésére?

Igen: Ha a tevékenységek során a felnőtt segít megérteni a fogalmakat, mint pl. hideg, meleg, színek, stb.

1 2 3 4 5

8. Kimutatja a felnőtt az érzelmeit a megfelelő alkalmakkor?

Igen: Ha a felnőtt kimutatja az érzelmeit gesztusokkal, mint pl. ölelés, simogatás, de elfogadja azoknak a gyermekeknek a kívánságát is, akik nem igénylik a fizikai kontaktust, figyelmeztetésnél felemeli a hangját.

1 2 3 4 5

9. Dicséri szóban a gyermekeket?

1 2 3 4 5

10. A gondozónő non-verbális kontaktussal gazdagítja a kommunikációját a gyermekekkel?

Igen: Ha fizikai kontaktust, szemkontaktust teremt, leguggol, hogy a gyermek szemmagasságában legyen.

1 2 3 4 5

11. Azonnal reagál a gondozónő a síró vagy bajban lévő gyermekekre?

1 2 3 4 5

12. A gondozónő megfelelő módon reagál a síró vagy bajban lévő gyermekekre?

Igen: Ha nyugodtan beszél hozzá, magyaráz neki, megöleli, meghallgatja.

1 2 3 4 5

13. Kerüli a gondozónő a negatív megnyilvánulásokat?

Igen: Ha soha nem kiabál, kritizál, gúnyolódik vagy fenyeget.

1 2 3 4 5

14. Megfelelő-e a felügyelet? Ösztönzi-e az önállóságot? Pozitív-e a gondozónő jelenléte? (pozitív jelenlét ha támogat, odafordul, megerősít, segít)

1 2 3 4 5

15. A gondozónő segíti a gyermekek közötti társas kapcsolatok alakulását azzal, hogy ösztönzi őket a játékok megosztására, vagy felváltva használására?

Igen: Ha pl. ösztönzi a gyermeket arra, hogy várják meg, amíg a másik gyermek befejezi a játékok a kérdéses játékszerrel.

1 2 3 4 5

16. Bátorítja a felnőtt a gyermeket arra, hogy odafigyeljenek egymásra és beszélgessenek?

Igen: Ha beszél a gyermeknek arról, hogy társuk éppen mit csinál, biztatja őket, hogy kérdezzenek tőle.

1 2 3 4 5

17. Érzékenyen reagál a felnőtt a gyermekek verbális és non-verbális jelzéseire?

Igen: Ha a felnőtt próbál kapcsolatba kerülni azokkal a gyermekekkel, akik visszahúzódnak vagy megnyugtatóra van szükségük, figyel és válaszol a gyermekek kérdéseire.

1 2 3 4 5

18. Próbálja másra terelni a gyermekek figyelmét, ha olyasmit csinálnak, amit nem kellene?

Igen: Ha nem szidja meg a gyermeket, hanem valami új tevékenységet, játékot ajánl fel neki.

1 2 3 4 5

19. Magyaráz, érvel a gyermeknek, amikor másra próbálja terelni a figyelmüket?

Igen: Ha pl. azt mondja: „A földön állj, mert ha a székre állsz, leeshetsz és megütheted magad!”

1 2 3 4 5

20. Segíti a felnőtt a gyermekeket, hogy beszéljenek az érzelmeikről?

Igen: Ha a felnőtt kérdezi a gyermeket, hogy pl. miért mérgesek, meghallgatja a magyarázatukat, hogy miért éreznek úgy.

1 2 3 4 5

21. Bátorítja a gyermekeket az empátiára?

Igen: Ha a felnőtt megmagyarázza a gyermeknek, hogy pl. mások mikor és miért sírnak, és megmutatja, hogyan lehet megvigasztalni őket.

1 2 3 4 5

22. Úgy tűnik, hogy a gondozónő szeret a gyermekekkel lenni?

1 2 3 4 5

23. Nyugodtak, kiegyensúlyozottak és jókedvűek a gyermekek?

Igen: Ha mosolyognak, nevetnek, beszélgetnek egymással és a gondozónővel, tevékenyek, kevés a konfliktus.

1 2 3 4 5

24. Jól dolgoznak együtt a bölcsődei dolgozók?

Igen: Ha segítenek egymásnak, megbeszélnek és megosztanak feladatokat, barátságosak és udvariasak egymással.

1 2 3 4 5

25. Úgy tűnik, hogy a gyermekek elfoglaltak a megfigyelt idő legnagyobb részében?

Igen: Ha a gyermekek nem járkálnak céltalanul és nem unatkoznak vagy nem zavarják egymást a tevékenységben.

1 2 3 4 5

26. A felnőtt mindig szenzitíven (érzékenyen, megfelelően) lét kapcsolatba a gyermekkel?

1 2 3 4 5

27. Van-e megfigyelhetően kivételezett gyermek a csoportban (pozitív és negatív értelemben egyaránt)?

Igen   Nem

28. A alábbiak közül mi jellemző a gondozónő viselkedésére?

- autokratikus
- demokratikus
- laissez faire

Miért?

JÁTÉKKÉSZLET

29. Nyújt-e lehetőséget többféle tevékenységhez a játékkészlet?

1 2 3 4 5

30. Megfelel-e az életkori sajátosságoknak?

☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5

31. Mennyiségileg elegendő-e?

Igen: Ha alapjátékból annyi van, ahány gyermek van a csoportban, más játékokból pedig több, hogy egyszerre többen is tudjanak ugyanolyan játékokkal játszani.

☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5

32. Elhelyezésük megfelelő-e?

Igen: Ha rendszerezett, hozzáférhető, figyelemfelkeltő, kedvcsináló és tevékenységfajták szerint elkülönül.

☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5

33. Van-e olyan játék, ami balesetveszélyes?

Igen   Nem

34. Az udvari játékok mennyisége megfelelő-e?

☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5

35. Az udvari játékkészlet összetétele alapján lehetőséget nyújt-e változatos tevékenységre?

☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5

36. Balesetmentesen, biztonságosan használhatók-e az udvari játékok, mozgásfejlesztő eszközök?

☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5

37. Visznek-e ki az udvarra a szobában használt játékok közül valamit az időjárásnak megfelelően? (Pl. babát, építőt, képeskönyvet, papírt, ceruzát stb.)

1 2 3 4 5

38. Van-e lehetőségük a gyermekeknek homokozni vagy vízzel játszani valamelyik benti helyiségben?

1 2 3 4 5

39. Van-e lehetőségük a gyermekeknek gyurmázni, festeni, „maszatolással járó” játékot játszani?

1 2 3 4 5

40. A gyermekek környezetében (pl. gyermekszoba, fürdőszoba, átadó) láthatóak-e az alkotásaik, dekorációk?

1 2 3 4 5

41. A megfigyelés alatt látott-e olyat, ami az egyéb tevékenységformák közé sorolható?

Igen   Nem

Ha igen, mit?

---

42. Van-e olyan játék, amit nem tenne be a kínálatba? Melyik? Miért?

AZ ÖNÁLLÓ, SZABAD JÁTÉK JELENTŐSÉGE (CSPEOMI)

A játék belső szükséglet. A csecsemő kifogyhatatlan érdeklődéssel figyeli környezetét, örömet lel abban, ahogy érintgeti, felveszi, nyomkodja, markolgatja, elengedi játékait, és még sorolhatnánk, mi mindent csinál velük. Amikor a kisgyermek egyszerre már több játékkal foglalkozik, mintha nem tudna betelni azzal, hogy az egyik belefér a másikba, hogy az egymásba csúsztatott poharakból torony lesz, hogy a játékaik között egyformákat is talál. Nem unja meg, hogy a kiborított kockákat visszategye a dézsába, a lebontott tornyot újra felépítse. Fokról-fokra nehezebb „leckét” ad magának, egymás után többször is eldob egy tálkát, mert szeretné elérni, hogy pörögjön, mielőtt megáll; miután egy kockát már könnyedén rá tud helyezni egy másikra, megpróbálja a rács tetejére is rátenni.

Szerepjáték közben élményeit, vágyait, szorongásait sűríti játékba. Eljátssza, hogy sétálni meg, elköszön és már meg is érkezik, s ebben az egy percben kicsit újraéli mind a séta, mind a hazaérkezés örömet. Játékból félelmetes vad kutyává változik, s láthatóan élvezi, ha hangos ugatásával sikerül valakit megijesztenie. Bármit megtehet, játékból ő nyírhatja le a fűvet, ő kapcsolhatja be a mosógépet, s játékból olyasmire is vállalkozhat, amire a valóságban nem: egyedül bemegy a sötét szobába, megsimogat egy kutyát és így tovább.

Miközben a babáját, maciját eteti, fürdeti, lefekteti, - mozdulataiban, szavaiban, hanghordozásában ráismerhetünk anyja vagy gondozónője viselkedésére, híven tükrözi a felnőtt bánásmódjának, attitűdjének számára meghatározó elemeit.

A jó állapotban lévő gyermek kifogyhatatlan az ötletekben, a szomorú gyermek érdeklődése viszont beszűkült, mintha kiapadna belőle a megismerni-felfedezni-kipróbálni akarás vágya. Sok gyermek nyugtalansága éppen felületessé váló játékában érhető először tetten. A kielégítetlenség gyakran felnőtt figyelmének felkeltésére szolgáló eszközzé silányítja a játékot, ilyen esetben az szükségszerűen szegényessé válik, hiszen hajtóereje már nem a kísérletező kedv, a tenni akarás.

A csecsemőtthonban lévő gyermek játék-aktivitása törékenyebb, mint a családban nevelkedő gyermeké. Törékenyebb, mert nehéz elérni, hogy a gondozónő és a gyermek között olyan szilárd, meghitt kapcsolat alakuljon ki, hogy a gyermek folyamatosan biztonságban érezhesse magát, legyen kedve önállóan játszani. Törékenyebb, mert nem tudjuk mindig megóvni őt olyan változásoktól (egy-egy gondozónő elvesztésétől, csoporttársa távozásától, csoport-összevonástól, stb.), melyek, ha átmenetileg is, de befolyásolhatják érzelmi állapotát, s ezen keresztül játék-aktivitását. S még nem is szóltunk a csoporthelyzetből adódó nehézségekről, például arról, hogy a gyermek az áttekinthető étkezési, fürdetési sorrend ellenére sem képes minden esetben

aktív tevékenységgel tölteni azt az időt, amíg rá kerül a sor, s a csoportban élő gyermeket játékában sokszor akaratlanul is zavarhatják társai.

Pedig a csecsemőotthonban élő gyermek egészséges személyiségfejlődése szempontjából különösen nagy jelentősége van az önálló szabad mozgásnak és játéknak.

Az a gyermek, aki nem érzi jól magát a csoportban, nem tud mit kezdeni magával a gondozáson kívüli időben. Szakadatlanul vár valamire: hogy végre sorra kerüljön, mehesse már sétálni vagy a játszó szobába, hogy kimehessen az udvarra, és így tovább. A gondozónőtől várja, hogy megmondja, mit csináljon, akkor is tőle segítséget, ha kis erőfeszítéssel tudna magán segíteni. Tessék-lássék játékba fog, csak azért, hogy a felnőtt megdicsérje, s akár sorozatosan szeg meg fontos és ismert szabályokat, ha ezzel elérheti, hogy a felnőtt figyeljen rá. A játszani képtelen gyermekek között rosszul érzi magát a gondozónő is, hiszen bárhogyan is igyekszik, nem tud eleget tenni a gyermek újabb és újabb kívánságainak. Gyakran esik abba a hibába, hogy nem ismeri fel a spontán aktivitás hiányának valódi okát, s a valódi ok kezelése helyett az unatkozni látszó gyermek játékát megszervezve, irányítva próbálja őt tevékenységre serkenteni. Ezek a próbálkozások azonban eleve kudarcra vannak ítélve: ahelyett, hogy erősítenék a gyermek önállóságát, tenni akarását, felszítják benne azt az igényt, hogy a felnőtt állandóan vele foglalkozzon.

Míg az önálló játékra való képtelenség óhatatlanul a felnőttől függés érzését erősíti a gyermekben, addig saját aktivitása ahhoz az élményhez juttatja, hogy képes a felnőttől független cselekvésre. Ő dönti el, hogy mivel szeretne játszani, érezheti, hogy rajta múlik, tovább kísérletezik-e, vagy éppen lemond a próbálkozásról, s valami másba fog. Miközben szabadon próbálgatja, mi mindent lehet csinálni egy-egy tárggyal, a tárgyak tulajdonságainak megismerésén, a velük való lehetséges cselekvések felfedezésén túl nemcsak arról győződhet meg, hogy a világ megismerhető, hanem arról is bizonyosságot szerezhethet, hogy ő képes erre. A spontán aktivitás a fejlődés minden fokán hozzásegíti a gyermeket ahhoz, hogy megtalálja azokat a cselekvésmódokat, amelyeket eredményesnek érez, s ezzel szinte kimeríthetetlen lehetőségeket kap arra, hogy hatékonyan, kompetensnek érezhesse magát.

Ez a tapasztalat a személyiségében beépülve magabiztosabbá, és ezzel együtt még a csecsemőotthonban időnként elkerülhetetlenül nehéz helyzetekkel szemben is ellenállóbbá teszi.

A csecsemőotthonban dolgozó gondozónőnek tevékeny része van abban, hogy sikerül-e fenntartani a gyermek spontán érdeklődését a tárgyi világ iránt, és sikerül-e folyamatosan megteremteni a szabad, önálló játék kibontakozásához szükséges feltételeket.

AZ ELSŐ ÉV JÁTÉKAI

Megkapó látvány, ahogyan a kiscsecsemő felfedezi, majd elmélyülten figyeli kezét. Eleinte véletlenül akad meg rajta a tekintete, még könnyen elveszíti. Aztán egyre hosszabb ideig tudja megtartani látóterében, kezének mozgását tekintetével, fejfördítéssel követni. Lassanként a két élmény - a mozgás és a látvány - összekapcsolódik, a szem ellenőrzése mellett fokozatosan megtanulja irányítani kezének, karjának, ujjainak mozgását.

Ha megfigyeljük, hogyan játszik, hogyan foglalkozik a kezével, mozdulataiban olyan mozgáselemeket is találunk, amelyeket később - amikor majd a játékokkal kezd manipulálni - viszontláthatunk. Ahogyan a karját behajlítva, majd kinyújtva figyeli öklét, úgy fogja majd a tárgyakat is hol a szeme elé vinni, hol messzebbre tartva megnézni. Ujjai nyitogatásában, ökolbe zárásában a tárgyak megragadásának, elengedésének, nyomkodásának tudása készül, s ahogyan most az egyik kezével a másik kezét érintgeti, fogdossa, úgy fogja majd a kezében tartott tárgyat is a másik kezével érintgetni, tapogatni.

A kéznézés, a saját kezével való játék tehát nemcsak időben előzi meg a tárggyal való cselekvést - a manipulációt - hanem elő is készíti azt.

Ezért a kéznézés, a kézzel való játék megjelenése, gyakorlása előtt ne adjunk a csecsemőnek játékot. A látóterébe tett játék, például az ágy rácsai közé kifeszített csörgő hátráltatja abban, hogy felfedezze a kezét, könnyen elvonja róla a figyelmet. Ugyanakkor a csecsemőnek nincs is szüksége ilyen csak nézegetni való játékokra, amit ha el is ér, legfeljebb véletlenül tud megérinteni hadonászás közben. A rácshoz rögzített játék később sem alkalmas arra, hogy változatos játékokra, manipulációra készítse, hiszen ezt nem lehet felvenni, kézben tartva mozgatni, forgatni, lóbálni, közelebb és távolabb vinni, stb... csak ütögetni és húzkodni.

Az elmondottakból következik, hogy a csecsemő csak akkor kapjon játékot, ha már rendszeresen nézi a kezét és más jelét is mutatja annak, hogy érdeklődik a környezete iránt. Például nézelődik, tekintetével követi az ágya előtt elhaladó gondozónőt, figyeli az ágy rácsát, nyúl felé, meg-megérinti, esetleg megfogja, a szeme elé viszi a pólyakötőjét, és így tovább. Erre rendszerint három hónapos kora körül képes, de előfordul, hogy kicsit később.

Külön kell szólni a mostanában nálunk is mind divatosabbá váló mobilokról. A mennyezetről lelógó könnyű figurák, tarka lepkék, halak, színes, csillogó idomok a levegő áramlásának hatására szüntelenül forognak, süllyednek és emelkednek, más és más oldalukat mutatják. Amikor a csecsemő észreveszi, tágra nyílt szemmel, izgatottan figyeli, tekintetét fogva tartja ez a folyamatosan változó látvány, alig tud megszabadulni, elfordulni tőle.

Játék közben csak ritkán s rövidebb ideig láthatjuk ilyen izgatottnak, például akkor, ha egy új, szokatlan játékot vesz észre környezetében. Azonban ilyenkor

a felfedezés pillanatát követően rendszerint igyekszik új játékot megszerezni, megfogni - s ha ez sikerül, feszültsége láthatóan feloldódik a tevékenységben, az új játék különböző tulajdonságainak aktív megismerésében. A mobilt nem éri el, nem tudja megfogni, az tőle függetlenül mozog, nem tudja rajta megfigyelni saját mozdulatainak hatását, s ennek következményeként nem tudja ez majd „előrelátni” sem.

De úgy sem tud megismerkedni vele, mint ahogy megismerkedik a szobában látható ugyancsak meg nem fogható tárgyakkal, például a csillárral, a függönnyel, a képekkel. A csecsemő ezekre is felfigyel, olykor kitartóan vagy visszatérően nézi, szinte letapogatja tekintetével. De mert ezek hosszú időn át nyújtják ugyanazt a látványt, (az alig képzelhető el, hogy percenként húzzák el a függönnyt, vagy kapcsolják fel és le a villanyt) a csecsemő számára ezek környezetének megszokott, megnyugtató részeivé válnak. A mobil mozgása, a látvány szüntelen változása miatt feltehetően csak hosszabb idő elteltével válik megszokottá, s amíg ez megtörténik, a csecsemőt időről-időre feszült figyelésre készíteti, felfokozott izgalomban tartja anélkül, hogy valódi tapasztalatokat szerezhetne róla. Kezdetből a hempergő legyen a csecsemő játszóhelye, ne tegyünk játékot az ágyába. Az ágy pihenésre, alvásra szolgál, a hempergőben több hely van a mozgásra, játéokra. Természetesen annak a csecsemőnek, aki kendőbe, puha játékba kapaszkodva alszik el, ezt a játékot mindig be kell tenni az ágyába.

Ha beteg, természetesen szüksége van játékokra az ágyában is, hiszen egész napját itt tölti. Olyan játékokat kapjon, amelyekkel szívesen foglalkozik, s amelyekkel az ágyában is tud játszani. Ha a csecsemő elálmosodik, vagy már el is aludt, a gondozónő vegye ki mellőle azokat, amelyek az alvásban zavarhatják.

Jellemző manipulációs formák a második negyedéven:

A 3-4 hónapos csecsemő figyelmét felkeltik a közelében elhelyezett játékok, nézi őket, feléjük nyúl megérint közülük egyet-egyét. Mozdulata eleinte még bizonytalan, nem tudja felmérni a távolságot, a kiszemelt tárgy közelében tapogat, előfordul, hogy igyekezetében elsöpri, eltolja magától, amit éppen megszerezni szeretne. Kéztartása még nem alkalmazkodik a tárgy formájához, minden játékot hasonló módon, markolászó mozdulattal próbál megragadni. Ha olyan játékokat talál maga körül, amelyeket így is fel tud venni, úgy egyre gyakrabban és egyre ügyesebb mozdulattal eléri és megfogja a kiszemelt játékot, azaz célbiztosan nyúl.

A kezében tartott játékkal többféleképpen manipulál, markolgatja, nyomkodja, könyökből, csuklóból forgatja, később meg-megrázza, lóbálja. A másik kezével megérinti, markolássza, húzódik, egyik kezéből a másikba teszi, közben hol az egyik, hol a másik kezében tartva figyel.

A 3-6 hónapos csecsemőnek elsőként a színes kendőt ajánljuk. Élénk színei, mintája vonzza a csecsemő tekintetét, hosszasan nézi, nyúl felé. Amikor a kezében tartva markolgatja, a kendő nem csúszik ki azonnal a kezéből, nem kell újra meg újra visszaszereznie, ezért folyamatosabban tud vele foglalkozni, mint más játékokkal. Ha arca fölött nézegeti, előfordul, hogy elejti, de mert a kendő könnyű, nem üti meg vele magát. S bár eleinte akár percekig is eltart, míg megszabadul tőle, hamarosan könnyedén lehúzza a fejéről.

Jó játékszerei ennek a korosztálynak azok a kisebb állatfigurák, babák, amelyek valamilyen rugalmas, puha anyagból: gumi, műanyag, textil készülnek. Ezek közül eleinte a csecsemőnek azokat sikerül felvennie, amelyeknek valamilyen részét (ormány, láb, fark) meg tudja markolni. Ha elég könnyűek hosszú ideig tudja a kezében tartani, mozgatni őket. A felsoroltakon kívül a kiscsecsemőnek legfeljebb még néhány más játéka legyen. Ilyen például a tollaslabda, kisebb homokozó forma.

Amikor már azt látjuk, hogy ezeket könnyedén megszerzi, tegyük a közelébe nehezebben megfogható játékokat is. Például az emberke-építő egy-egy elemét, laposabb textiljátékot, láncos csörgőt, azaz olyasmit is, ami az alaphoz simul. Már adhatunk nehezebb játékot fél éves kor körül, akár facsörgőt is. A láncos csörgőhöz hasonló játékot a gondozónők készíthetnek házilag is, zsinórra felfűzött cumisüveg kupakokból.

A hagyományos csecsemőjátékok legnépszerűbb, s főleg a legkönnyebben beszerezhető tagjai a sípoló gumijátékok és a csörgők. Ezek formája, súlya, anyaga, stb. meg is felel azoknak a kritériumoknak, amelyeket a kiscsecsemőnek ajánlott játékokkal kapcsolatban felállítottunk, akkor is hibájuk, hogy miközben a csecsemő manipulál velük, megszólalnak a kezében. A gumijátékokba beépített síp éles hangja megijesztheti a csecsemőt, miközben nyomkodja, vagy véletlenül ráfekszik. Ezért a gondozónők vegyék ki a sípot, mielőtt betennék a játékot a játszóhelyre.

A síp kiszerezésével nemcsak a felesleges ijedségtől óvják meg a csecsemőt, hanem a manipuláció fejlődése szempontjából is előnytelen tulajdonságtól szabadítják meg a játékot. A tárgyak nyomkodása, markolásása közben a csecsemő számtalan valódi információt szerez azok tapintással érzékelhető tulajdonságairól, (pl. arról, hogy az egyik keményebb, mint a másik, hogy ugyanannak a játéknak az egyik része inkább ellenáll keze szorításának, mint a másik rész). Miközben nyomkodja a játékot, egyben figyel, nézi is őket, így lassanként már a tárgy pusztá látványa alapján is tudja, hogy az rugalmas, összenyomható. A sípoló játékok esetében a nyomogatástól megszólaló hang elsősorban nem a tárgy anyagától, formájától, azaz látható, tapintható tulajdonságától függ, hanem attól, hogy van-e benne síp vagy nincs.

A csecsemő a csörgővel való játék során sem láthatja, mi idézi elő a keletkező hangot. Úgy 5-6 hónapos korban, ahogy a többi játékot is, úgy a csörgőt is meg-

megrázza, lóbálja, figyeli mozdulatainak hatását. A csörgőben rejtőz apró gombok vagy műanyagreszelék a legkülönbözőbb mozdulatok hatására megszólal, (pl. ha a csörgőt a szájához viszi, egyik kezéből a másikba átteszi, szabad kezével ütögeti, érintgeti). Így a csörgővel való játék nem segíti abban, hogy elkülönítse, milyen mozdulatokkal lehet és milyen mozdulatokkal nem lehet zajt előidézni.

Más a helyzet a láncos csörgővel és a facsörgővel. Amikor a csecsemő ezek valamelyikével manipulál, ezek részei: a láncos csörgő különböző darabjai mozgatás közben koccannak egymáshoz. Nem állíthatjuk, hogy a csecsemő ebben a korban már biztosan felfedzné, hogy a keletkező hangot a tárgy mozgatása idézte elő, még kevésbé azt, hogy rájönne mozdulatainak hatására a golyók, lapocskák, a karikák egymáshoz ütődése a zaj eredete. Mindenesetre - szemben a sípoló figurákkal vagy a hagyományos csörgővel, ahol a zaj eredete láthatatlan - a láncos csörgőt felemelve, lóbálva, meg-megrázva egyszerre láthatja a keletkező mozgást és hallhatja a hangot.

Az elmondottakból az következik, hogy míg a láncos és a facsörgő minden szempontból jó csecsemőjáték, a hagyományos csörgő és rokonai (pl. zörgőhenger, -kocka) nem igazán.

Jellemző manipulációs formák a második félévben

A csecsemő fél éves kora körül ébred rá arra, hogy a tárgyak ütögetésével, kopogtatásával hangot lehet kelteni. Előszeretettel ütögeti a játékokat az alaphoz, egy másik tárgyhoz, a rácshoz.

Míg az előző fél évben nem lehettünk biztosak abban, hogy a láncos csörgő vagy a facsörgő lóbálása közben tudja, hogy a keletkező hangot ő idézte elő, most viselkedéséből, arckifejezéséből félreismerhetetlenül látszik, hogy felfedezte ez az összefüggést. Miközben megrázza, rápillant, a mozgás szünetében fülel a csendre, újra a tárgyra néz, és megint rázni kezdi. Örül a hangnak, mosolyog, nevet.

Később, amikor már mind a két kezében tart egy-egy játékot, s egymáshoz érintgetve együtt nézi, „hasonlítgatja” őket, hamarosan arra is rájön, hogy összeütögetésükkel zajt lehet kelteni.

Már korábban, az első félévben is fontos volt, hogy különböző anyagokból készült játékaik legyenek, hiszen más élményt, más tapasztalatot szerez egy fa-, műanyag-, textil játék felfedezésekor. Más hangot ad egy fém kistál, miközben az alaphoz ütögeti, mintha egy műanyagkockával vagy egy fakarikával teszi ugyanezt. Másképpen szól a láncos csörgő, a facsörgő, s mindegyik másképpen szól, ha nem a földhöz, hanem például egy felfordított műanyagdézsához ütögeti. Azt is kitapasztalja, hogyan kell megfognia a különböző alakú játékokat, hogy a lehető legjobban szóljanak. Például a facsörgőt nyelénél, a kuglit vagy egyéb hosszú, hengeres alakú tárgyat valamelyik végénél tartva ütögeti a földhöz.

A második félév során egyre ügyesebben, egyre biztosabban veszi fel a különböző alakú tárgyakat. Ha megfigyeljük, hogyan is nyúl a játékokért, hamarosan láthatjuk, hogy már a nyúlás közben, mielőtt még hozzáérne a tárgyakhoz, úgy igazítja a kezét, az ujjait, ahogyan az adott játékot a legcélszerűbb megfogni. Másként nyúl a kockáért, mint egy csörgőért, az előbbit ujjjaival emeli fel, az utóbbit nyelénél markolja meg.

A különböző alakú, súlyú, felületű játékokat más és más kéztartással, erőkifejtéssel lehet legkönnyebben felvenni, ezt is tanulja, gyakorolja, amikor újra meg újra felveszi, elejti a játékot.

Később örömet leli abban, hogy egy-egy játékot elgurítson, majd utána kúszva újra megszerezzen, apróbb játékokat, kockákat a hempergő rácsain kívülre tegyen, majd visszahúzza őket, s berakjon dolgokat az ágyába, csak azért, hogy utána kivehesse onnan. Ennek az ejt-vesz, elveszít és visszaszerez játéknak a gyakorlásához részben korábbi játékaira, másrészt új játékokra is szüksége van. (Pl. labda, csak akkor, ha már helyváltoztatásra, kúszásra képes, kugli.)

A manipuláció során egyre finomabb ujjmozgások megjelenését figyelhetjük meg. A tárgyakat ujjjaival érintgeti, tapogatja, simogatja, felfedezi a homogén felületet megbontó egyenetlenséget, kiemelkedéseket, rücsköket, ezeket kapargatja, a résekbe, lyukakba bedugja az ujját és így tovább. Szinte keresi a lehetőségét annak, hogy használja az ujjait. Hüvelyk- és mutatóujja segítségével felcsipegeti a kenyérmorzsát, a papucs kötőjéből vagy valami másból kihúzza egy cérnaszálat, és hosszan eljátszik vele.

Ezeknek a manipulációs formáknak a gyakorlásához változatos felületű játékokra van szükség. Akad ilyen a műanyag vagy gumijátékok között - ilyen a sündisznó, s ilyen számos más állatfigura, aminek végtagjai, a szeme, vagy az orra domborműszerűen van kiképezve. Ezekben a játékokon a csecsemő a síp helyét is szívesen piszkálja, kapargatja, de hosszasan vizsgálja, tapogatja a joly-figura törzsén található lukakat is. Ujját bedugja a kenyérmorzsába, a zuhanyzórács nyílásaiba és így tovább. Ha a gumijátékból nem vették ki a sípot, ez ebben a korban komoly veszélyt jelenthet, ugyanis valamelyik gyermeknek sikerül előbb-utóbb kipiszkálni a helyéről és lenyelni.

Természetesen apró, lenyelhető nagyságú tárgyakat nem szabad a játszóhelyre tenni, de keressünk olyanokat, amikben apró részek találhatóak. Pl. egy baba, aminek pertliből készült a haja, remek játék az apró tárgyak iránt érdeklődő csecsemőnek.

Miután a csecsemő már könnyedén tudja felvenni a legkülönbözőbb formájú játékokat, kísérletezni kezd azzal, hogy mit lehet velük úgy csinálni, ha nem veszi kézbe őket. Például billegeti, felborítja, maga mellett tologatja, fellejti, felállítja. Eközben új tapasztalatokat szerez, (pl. ha feldönti a gumizsiráfot, az eldőlt, de helyben marad, míg a feldöntött kugli elgurul. A karcsú, magas játékok borulékonyabbak, mint a zömökök, a felborított dömper kereke még akkor is

tovább pörög, ha már nem ütögeti, stb.) Mindez izgalmas és érdekes számára, kitartóan próbálja újra előidézni azt, ami egyszer már sikerült.

Ahhoz, hogy ilyen módon is tudjon játszani, kisebb és nagyobb, stabilabb és billenékenyebb, magasabb és alacsonyabb tálakat, kosarakat, dézsákat szerezzünk be, tegyünk a játszóhelyére, tologatható kerek játékokat (pl. tilitoli). Ha a csecsemő már mászva közlekedik, adhatunk dömpert vagy luna-buszt is, ilyenkor a gyermek már olyan szívesen birkózik a nagyobb tárgyakkal. (Ez utóbbit csak akkor, ha nincs a játszóhelyen olyan gyermek, akire ez veszélyes lehet.)

A negyedik negyedévben egyre gyakoribbá válik a két-tárgyas manipuláció. Ennek első formája, amikor mindkét kezében tart egy-egy játékot, s egymáshoz érintgeti, egymáshoz ütögeti őket. Ehhez szívesen választ egyforma játékokat (pl. kockákat, kisebb labdákat), ezért tegyünk néhány egyforma játékot is a hempergőbe.

A két-tárgyas manipuláció fejlettebb formája, amikor a csecsemő egy-egy kisebb játékot beletesz, beleejt egy nagyobbba, majd kiveszi és újra beteszi. Ezt követően még a negyedik negyedévben megjelenik egy több-tárgyas manipuláció is: a csecsemő egyre több játékot rak gyakorlás eredményeként egyre biztosabban mér fel, mi fér bele, tudja, hogy egy kisebb labda a vödörbe is, a nagyobb csak a dézsába fér bele. Természetesen nem arról van szó, hogy megjegyezné, melyik játékba mi fér, hanem arról, hogy mielőtt beletenné, összehasonlítja a különböző méretű játékokat, már képes előre elképzelni a cselekvés eredményét.

Mind a két-, mind a több-tárgyas manipuláció gyakorlásához tulajdonképpen minden játékot felsoroltunk már. Azok az apró játékok, amelyek alkalmasak az ejt-vesz játékhoz, jók arra is, hogy a gyermek valamibe beletegyje őket, a különböző kosarak, tálak, dézsák és vödrök nemcsak billegtetésre, tologatásra jók, hanem egyben az apró játékok befogadására is.

Ezek kiválasztásakor már gondolni kell azokra az új játékmódokra is, amelyek csírájukban már az egy év körüli gyermek manipulációjában is fellelhetők, s igyekezzünk úgy összeállítani a gyermekek játékkészletét, hogy abban legyenek gyűjtögetésre, az építés első, kezdeti formáinak felfedezésére is alkalmas játékok.

A gondozónő feladatai a játék feltételeinek megteremtésében

A játékszerek elhelyezésekor elsődleges szempont, hogy a csecsemő hozzájuk férjen. A kiscsecsemő csak a tőle karnyújtásnyira lévő tárgyakat tudja felvenni, ezért olyan közel kell tenni hozzá a játékokat, hogy akkor is beléjük ütközzön, ha csak hadonászik, ha éppen nem nyúl semmiért. Mivel eleinte gyakran előfordul, hogy bizonytalan és tapogatózó mozdulataival elsöpri, ellöki magától a játékait, a

felnőtt időről-időre tegye vissza őket a közelébe. Erre a gondozónő két gyermek étkezése, fürdetése közben tud időt szakítani.

Nem segíti a manipuláció fejlődését, ha a csecsemő játékát (pl. kendőjét) a rácshoz kötik, vagy más módon a rácsok között kifeszítve rögzítik. Ezt, még ha el is éri, legfeljebb ütögetheti, húzhatja, nem tudja felemelni, kezében tartva többféleképpen mozgatni, tanulmányozni.

Attól kezdve, hogy a csecsemő megtanul oldalára, hasára fordulni, már a tőle valamivel messzebb levő játékot is eléri, ha véletlenül el is löki magától, utána fordulva visszaszerezheti, így viszonylag ritkábban fordul elő vele, hogy játék nélkül marad. Attól kezdve pedig, hogy megtanult kúszni, mászni, felesleges, hogy a gondozónő közvetlenül a gyermek közelébe helyezze a játékokat, mintegy egyenletesen szétterítse a játszóhelyén. Sőt, ez a fajta játékelrendezés egyenesen zavaró, a csecsemő mozgás közben beleütközik minduntalan valamibe. Ehelyett tegye a játékokat egy-egy sarokba, felsorakoztathatja az ágyak előtt, vagy egy szabadon maradó fal vagy rács mellett.

Természetesen ez a rend hamarosan felborul, hiszen a gyermekek játék közben elhordják játékaikat, hol itt, hol otthagynak egyet-egyét, s a tapasztalat azt mutatja, hogy a kialakult rendetlenségben aztán kevésbé tudnak jól játszani. Ezt a gondozónő megelőzheti, ha két gyermek étkezése, fürdése közben belép a játszóhelyre, elteszi az útból a gazdátlan játékokat, egymás közelébe teszi a rakodásra alkalmasabb apróbb dolgokat, melléjük tesz egy-egy üreges játékot. Ilyenkor gyakran tapasztalhatja, hogy egy-egy gyermek szinte azonnal játszani kezd. A megkezdett játék folytatását - ismerve a gyermek érdeklődését - támogathatja azzal, hogy néhány várhatóan szükséges darabbal kiegészíti a játékkészletet. Ha azt látta, hogy valamelyik gyermek nem játszik (de nem azért, mert álmos vagy fáradt), ajánlja fel, hogy segít megkeresni kedvenc játékaikat, el is mondhatja, hogy éppen hol látja, vagy egyszerűen vigye a gyermek közelébe. Az egy év körüli gyermek egyre több játék nevét megérti szóból is, tehát így is lehet segíteni neki, hogy megtalálja azt, amivel szívesen foglalkozna.

A játékok kiválasztása:

Ha figyelemmel kísérjük a csecsemő érdeklődését, tapasztalhatjuk azt, hogy a hempergőbe bekerülő új játék azonnal felkelti érdeklődését, de hosszú időn át szívesen foglalkozik - akár hónapokon keresztül - ugyanazokkal a játékokkal. Amikor visszatérően játszik ugyanazzal a játékkal, mondjuk egy gumifigurával, sorra fedezi fel a részleteit. A játék mozgatása közben hol távolabb, hol közelebb figyeli, látja fejjel lefelé, oldalról, szemből, és így tovább. Így lassanként megtanulja, hogy az adott tárgy akkor is ugyanaz, ha különböző távolságból, ha más szemszögből vizsgálja.

Ugyanaz a játék változatos manipulációra készíti a csecsemőt. Mintha azt kutatná, mi mindent lehet ugyanazzal a tárggyal csinálni. Eközben egyre

ügyesebb, egyre gazdaságosabb mozdulatokkal bánik a játékkal, kitapasztalja, hogy ezt a játékot hol lehet a legkönnyebben megfogni, a legkisebb erőfeszítéssel felemelni, és így tovább.

Ha megfigyeljük, hogy a csecsemő hogyan foglalkozik egy új játékkal, azt látjuk, hogy eleinte a már bevált, begyakorlott manipulációs formákat próbálja ki rajta. Eközben mintha felfedezné, hogy az új tárgy nem ugyanúgy viselkedik, mint a régi, ez részben megszokott mozdulatainak módosítására készteti, másrészt olyan új lehetőségek felfedezésére, amelyeket az új tárgy kínál. Az elmondottakból következik, hogy a gondozónőnek nem kell attól tartania, hogy a csecsemő megunja a játékait, s arra sincs szükség, hogy ezt megelőzendő a játékok állandó cserélgetésével újabb és újabb játékokat kínáljon. Sőt, a játékok válogatása következtében könnyen megeshet, hogy a gyermek játéka felületessé válik. Természetesen nem arról van szó, ahogy egy-egy gyermek közelében mindig csak ugyanazok a játékok legyenek. Az azonban fontos, hogy a gondozónő tudja, ki mivel szokott a leggyakrabban játszani. Melyik facsörgő, melyik baba az, ami napok vagy hetek óta a leginkább leköti a gyermek figyelmét, s ezt mindaddig mellé tegye, míg azt nem tapasztalja, hogy már nemigen játszik vele, valami más kezdi érdekelni.

Új játékot akkor tegyen a közelébe, ha a csecsemő játékában olyan manipulációs formák jelennek meg, amelyek gyakorlására az új játék különösen alkalmas. Például, miután megfigyelte, hogy valamelyik gyermek egyszer-egyszer már a földhöz ütögeti a játékot, adjon olyat, amivel jól lehet kopogtatni. Ha azt látja, hogy egyszer-egyszer már beletesz valamit a kosárba, gondolja meg, van-e elegendő üreges tárgy és elegendő rakosgatni való a játszóhelyen, ha nincs, szerezzen be újakat.

Az új manipulációs formák megjelenésének észrevétele különösen fontos azoknál a csecsemőknél, akik még nem tudják változtatni a helyüket, tehát csak azokkal a játékokkal játszanak, amelyeket a gondozónő melléjük tesz. Később, amikor már a hempergő másik végébe is odakúszik, könnyen megtalálhatja az éppen kedvére való játékot. A játékkészlet bővítése mellett fontos feladata a gondozónőnek, hogy azokat a játékokat, amelyekkel hosszabb ideje nem játszanak a gyermekek, kivonja a forgalomból. Ahogyan az új játék beszerzésénél, úgy a játékszerek félretevésénél is a gyermek érdeklődését kell szem előtt tartania, azokat a játékokat vegye ki a hempergőből, amelyekkel már egyik gyermek sem játszik, az új játékok tulajdonképpen ezek helyére kerüljenek.

A játékok mennyiségéről:

Nem könnyű helyesen megbecsülni, hány játékra van szükség egy-egy csoportban ahhoz, hogy minden gyermek érdeklődésének, fejlettségének megfelelően tudja kiválasztani az éppen kedvére valókat, de ugyanakkor ne legyen a szoba zsúfolásig tele játékokkal. Ha a csoport gondozónői folyamatosan figyelemmel

kísérik a gyermekek játékfejlődését, számon tartják ki mivel és hogyan játszik a leggyakrabban, s tapasztalataikra támaszkodva gondoskodnak a csoport játékkészletéről, attól nem kell tartaniuk, hogy kevés játék lesz. Azonban ahhoz, hogy elkerüljék a zsúfoltságot, a közös játszóhelyen tartózkodó gyermekek igényeit egybevetve kell számba venniük, sőt figyelembe kell a játszóhely adottságait is. Például a csecsemőcsoportban hatan járnak a hempergőbe. A kiscsecsemőnek nincs szüksége sok játékra, elég, ha 3-4 játékot talál maga körül elérhető távolságban. Mivel ebben a korban nem fordul elő, hogy mindnyájan egy időben tartózkodjanak a játszóhelyen, még a 20-23 játékot sem kell egész nap ott tárolni.

A fél év körüli csecsemő már könnyen felveszi a játékokat, s többféleképpen foglalkozik velük, így megszokott első játékaik mellett szüksége van néhány újra is. Így most néhány játékkal több veszi körül, mint korábban, ez gyermekenként kb. 6-8 játékot jelent. A hat gyermeknek akkor sem kell 48 játék, egyrészt mert fél éves koruk körül sem töltenek annyi időt a hempergőben, hogy egyszerre minden játszóhelyen legyenek, tehát akár felváltva is játszhatnak ugyanazokkal a játékokkal. Másrészt, mert egymás közelében nyújtózkodva, oldalra vagy hasra fordulva elérhetnek egy-egy játékot a társuknak szántak közül is. Persze ha olyan nagy a játszóhely, hogy a gyermekek messze vannak egymástól, külön-külön is szükségük lehet 6-8 játékra, igaz, egy tágas szoba nem lesz zsúfolt akkor sem, ha 48 játék van benne.

A harmadik negyedévben a gyermekek igen változatosan játszanak, s ahhoz, hogy ezt tehessék, sokféle és több új játékra is szükségük van. Ennek ellenére gyermekenként 6-8 játéknál lényegesen többre nincs szükség, egészen a több-tárgyas manipuláció megjelenéséig, mert ebben a korban a csecsemők rendszerint gurulva, kúszva megszerzik maguknak a kiszemelt játékot, akár a szoba tulsó végéből is. Például amikor a csecsemő játékeit billegtetve, fellökve, felfordítva kutatja mozdulatainak hatását a tárgyakra, ennek gyakorlásához különféleképpen viselkedő játékokra van szüksége (különböző alakú poharakra, kosarakra, tálakra). A példánknál maradva hat hasonló korú csecsemő játszóhelyén ezek mindegyikéből elég néhány darab, hiszen már érte tudnak menni. Az előfordulhat, hogy egy-egy játék ugyanabban az időszakban több gyermeknek is fontos, kedvenc játéka. Ezekből a különösen népszerű játékokból, ilyen a színes kendő, a láncos csörgő, de ilyenné válhat bármelyik játék, többet kell beszerezniük. Más a helyzet, ha hatnál kevesebb gyermek tartózkodik a játszóhelyen. Ahhoz, hogy elég változatos legyen a játékkészletük, előfordulhat, hogy egy gyermekre itt több játék jut, mint ott, ahol 6-8 hasonló fejlettségű gyermek játszik.

A játékok mennyiségének növelése a több-tárgyas manipuláció megjelenésével indokolt. Erre a negyedik negyedévben számíthatunk, s ahogy egyre több gyermek fedezi fel ezt a tevékenységet, úgy van szükség egyre több rakodni való

elemre is, melyek azután időnként szőnyegként borítják be a földet, zsúfoltság és rendetlenség hatását keltik. A zsúfoltságot a játék kínálásának egy új módjával tudjuk elkerülni, a gondozónő tálakba, kosarakra tegye a rakodásra való apróbb játékokat. A rendetlenség egyetlen ellenszere, ha időről-időre összeszedi a játékokat és újra kosarakban, vödrökben, dézsákban kínálja őket.

Néhány szó a hempergőről:

A 3-6 hónapos csecsemő számára a legjobb játszóhely az olyan hempergő, amelynek alja magasított deszkalap, s amelyben legalább egy négyzetméter jut gyermekenként. Használják az úgynevezett lábas hempergőt is, amibe a gondozónőnek nem kell mélyre hajolnia, amikor letesz vagy felvesz egy csecsemőt. Ennek a hempergőnek az egyik hátránya épp az, hogy lábakon áll, ugyanis ha a csecsemő innen kiejt egy játékot, nem láthatja, hogy az hová tűnt és nem is tudja visszaszerezni, a másik pedig az, hogy rendszerint kicsi, legfeljebb 2-3 gyermek tud egyszerre zavartalanul játszani benne. A forgolódó, kúszással kísérletező csecsemőnek már nem elég a tágas hempergő, különösen akkor nem, ha többüknek is játszóhelye. Ilyenkor a legjobb megoldás, ha a gyermekek a szoba egy elkerített részén, a földön játszanak. Így általában nagyobb játszóhelyet lehet számukra kialakítani, s az ágyak alatti területtel is növelhetjük a területet. Ha a rácsra ajtót szereltetünk, a gondozónőnek nem kell átlépnie a rácsot, amikor egy gyermeket letesz vagy felvesz.

A mozgásfejlődés szempontjából fontos, hogy a hempergő alapja kemény legyen. A habszivacs betéttel ellátott hempergő rossz! A csecsemő besüpped, s ezzel gátolja a nagymozgásainak tanulását, gyakorlását. A süppedő alap nem kedvez a manipuláció fejlődésének sem, hiszen a tárgyak ezen egészen másképp viselkednek. Amikor a csecsemő hozzáütögeti a játékait, a habszivacs elnyeli és megváltoztatja a keletkező hangot, a fémjátékok elvesztik csengésüket, hangjuk hasonlóná válik a műanyag, vagy fájátékok kopogtatásával keletkező hanghoz. A guruló tárgyak lomhán gurulnak, egy-egy bemélyedésben megállnak. (Ilyen bemélyedés, kisebb gödör óhatatlanul keletkezik ott, ahol 3-4 csecsemő tartózkodik.) A játékokat nehezebb talpukra állítani, s ha véletlenül sikerül, elég, hogy valamelyik gyermek forduljon egyet, a tárgy máris felborul.

Előfordul, hogy ragaszkodnak hozzá, hogy több rétegű pléddel kibélelik, mert attól félnek, hogy a csecsemő megfázik, ha nincs alatta egy szigetelő réteg. Ez a csecsemő mozgását azzal nehezíti, hogy tapad, így az ilyen felületen való mozgás nagyobb erőfeszítéssel jár. A vastag szőnyegen, pléden játékok ugyanúgy viselkednek, mint a habszivacson.

Ha a hempergőben hűvöset érzünk, és ez a nyílászárók rossz szigetelése miatt van, akkor ezzel kell foglalkoznunk, de öltöztethetjük melegebben is a csecsemőt. A csecsemőtthonokban gyakran képezi vita tárgyát szükség van-e hempergőtakaróra vagy sem. Ez elsősorban azon múlik, hogy milyen a hempergő

aljának felülete. Ha különlegesen jó minőségű fából gyártják, s úgy van lecsiszolva, hogy felülete nem szálkásodik, a deszkák tökéletesen illeszkednek egymáshoz, nincs közöttük rés, valamint a felületét olyan lakkal kezelték, ami nem töredezik, nincs szükség hempergőtakaróra. Ez könnyen tisztántartható, mindent maradéktalanul fel lehet törölni róla, helye szinte azonnal megszárad. Sajnos a hempergők többsége nem felel meg ezeknek az elvárásoknak, ezért kell hempergőtakarót használni. Ez sok gonddal jár. Hiszen nem feszítik ki olyan tökéletesen, ha csak akár egy centivel is hosszabb vagy rövidebb a szükségesnél, hasonlóan akadályozza a mozgást, mint a pléd. Ráadásul veszélyessé válik, a gyermekek alá kúszhatnak. A szennyeződést nehéz róla lemosni, a felmosás után pedig jó ideig vizes foltok maradnak, s legfeljebb a műszak végén - amikor alszanak a gyermekek - lehet kicserélni. Gondoskodni kell arról, hogy legyen elegendő mennyiségben, ha mosás közben összemegy meg kell toldani. A leszakadt szalagokat vissza kell varrni.

A GYŰJTÖGETÉS

A gyűjtögetés hosszú időn keresztül része a gyermek játékrepertoárjának, s fejlődése során különböző változata alakul ki. Van azonban a gyűjtögető kisgyermek viselkedésnek néhány olyan jellegzetessége, amely egyaránt jellemzi a „kezdő” és a „gyakorlott” gyűjtögetőt. A gyermek, függetlenül attól, hogy keveset vagy sokat gyűjt-e össze, különbözőek, gyűjtögetés közben válogat; kiválaszt olyan tárgyakat, amelyek valamilyen okból éppen érdekesek vagy fontosak számára, és ezeket egymás közelébe, egy helyre, gyakran valamilyen üres tárgya teszi.

A gyűjtögetés fejlődése, jellemzői:

A gyűjtögetés egyéves kor körül a többtárgyas manipulációba beágyazódva jelenik meg. A gyermek miközben többféleképpen tevékenykedik a környezetben található játékokkal: egymáshoz ütögeti, egyiket a másikba beleteszi, stb., felfigyel arra, hogy a játécai között egyformák is vannak. Eleinte csak néha, elvétve tesz egymás mellé néhány láncos csörgőt, vagy öcsi-rácsot, majd mintha a választás véletlen lett volna, a korábban megszokott módon folytatja játékát, hamarosan azonban már szándékosan keresi, gyűjti össze az egyforma tárgyakat. Például miközben apróbb tárgyakat tesz bele egy dézsába, észreveszi, hogy a földön levő játékok között van még olyan, mint amilyent korábban a dézsába tett, ezért nyúl, ezt veszi kézbe. Néhány (3-4) egyforma játék összegyűjtése után, mintha feledné a válogatást, másfajta játékot is tesz az összegyűjtöttek közé, vagy új tevékenységbe kezd, pl. valamilyen nagymozgást gyakorol, esetleg nézelődik, társa játékát vagy gondozónőjét figyeli. Ebben az időszakban

általában az egyforma játékféléseket (pl. kuglikat, kislabdákat) vagy építőjáték különböző elemeit (pl. hordósorozat 2-3 elemét, néhány öcsi-rácsot) gyűjt össze anélkül, hogy figyelembe venné az egyes elemek közti különbséget. (Pl. azt, hogy azok nagysága, színe különböző). Ahhoz, hogy egy újabb elemet megtaláljon, szüksége van arra, hogy az a látóterében legyen. Egy másfajta tárgy felfedezése könnyen el is terelheti a figyelmét a kiszemelt játékokról vagy a megkezdett tevékenységről. A másfél év körüli kisgyermek egyre gyakrabban, s egyre kitartóbban keresi, gyűjti össze az egyforma játékokat. Közülük rendszerint azokat, amelyekkel korábban is manipulált, s így alaposan megismerhette tulajdonságait, egymás után gyors ütemben rakja bele egy üreges tárgyba. Nincs szüksége arra, hogy ezeket egyenként hosszasan vizsgálja, egyetlen pillantással felismeri „együvé tartozásukat”, így egyre több játékot, tárgyat képes egyhuzamban összegyűjteni. Ilyenkor is előfordul, hogy keresgélés közben egy új játék vagy valamilyen esemény felkelti az érdeklődését, s ezért félbehagyja a gyűjtögetést, de gyakori, hogy végül visszatér a korábban keresett tárgy gyűjtögetéséhez. Mindez nem csak azt bizonyítja, hogy már emlékezik mind a tárgyra, mind korábbi tevékenységére, hanem azt is, hogy bizonyos esetekben már emlékei befolyásolják a tevékenység megválasztásában. A különböző tárgyak rakosgatása, válogatása közben jön rá arra, hogy például egy-egy építőjáték elemei többféleképpen is rendezhetők, hol az alakjuk, hol a színük szerint alkot belőlük kisebb csoportot. Pl. a dupló-építő elemeiből kiválogatja az emberfigurákat, máskor csak a sárga vagy csak a kocka alakú elemeket teszi bele a kosárba. Időnként egyszerre két szempontot vesz figyelembe a válogatás során (rózsaszín legyen és Gabi-építő). Ritkábban, de az is előfordul, hogy csupán egyetlen szempontot vesz figyelembe, de a válogatást kiterjeszti különbözőfajta játékokra. Pl. összegyűjti a Lurkó-, a Banán-, az Öcsi-építő elemei közül a pirosakat. Egyetlen szempont a játék színe. Míg a gyűjtögetés megjelenésének kezdetén a gyermek elsősorban a válogatásra, a tárgyak összehasonlítására, azaz magára a tevékenységre koncentrálnak, és kevésbé foglalkozik az eredménnyel (pl. az összegyűjtött játékok mennyiségével.), később ez válik egyre fontosabbá. Láthatóan törekszik arra, hogy sokat gyűjtsön össze. Kitartóan keresi az újabb és újabb elemeket, egy-egy dézsát, tálat színültig telerak s még akkor is megpróbál egy újabbat hozzátenni, ha már az nem fér bele. Az is megfigyelhető, hogy igyekszik egy-egy játéknak valamennyi fellelhető példányát összegyűjteni, pl. addig nem hagyja abba a keresést, míg nem sikerül megtalálnia az összes flakont vagy az összes színes kendőt, és így tovább. Úgy tűnik, mintha a teljes gyűjtemény képviselne értéket. Később az is megfigyelhető, hogy a gyermek kísérletet tesz az összegyűjtött tárgyak együtt tartására, megőrzésére. Egy kockákkal telerakott dézsát, egy halom színes kendőt akkor is szemmel tart, ha esetleg már nem is játszik vele. Tiltakozik, ha valamelyik társa el akar venni belőle, olykor azt is zokon veszi, ha

hozzá akarnak tenni. Gyakori, hogy megpróbálja biztonságba helyezni, amit összegyűjtött, például a fekhelyére teszi, vagy rábízta a gondozónőre. Ha olyan tárgyakat gyűjt össze - mondjuk az összes seprűt vagy az összes homokozó lapátot - amelyekre előbb-utóbb szüksége lesz valamelyik társának, s ezért a gondozónő rábeszéli, hogy adjon belőlük, előfordul, hogy inkább lemond az összesről, semmint elveszítsen egyet közülük. Mintha azt mondaná: „ha nem lehet mind az enyém, nem kell egy sem!”

2 éves kor után a gyűjtögetés lassanként elveszti önálló jellegét és új, fejlettebb játékok részévé válik. A gyermek kiválogatja és összegyűjti azokat a játékokat, amelyekből majd építeni fog, vagy amelyekre a szerepjátékhoz van szüksége. A gyűjtögetés azonban, mint önálló játék akár a 2,5-3 éves gyermek tevékenységében is fel-felbukkan, rendszerint akkor, ha egy új játékkal (pl. gyöngy, legó) ismerkedik.

A gyűjtögetés jelentősége

A gyűjtögető kisgyermek miközben a különböző tárgyak között keresgél, válogat, képzeletében számba veszi, elemzi azok tulajdonságait. Amikor összehasonlítja őket, felismeri közös és eltérő tulajdonságait, amikor egy helyre teszi az egyformákat, megegyező tulajdonságaikat figyelembe véve csoportosítja a tárgyakat. Elemezni, összehasonlítani, bizonyos tulajdonságokat kiemelni, másokat figyelmen kívül hagyni, az azonos tulajdonságok alapján osztályokat alkotni = gondolkodási műveletek. Gyűjtögetés közben még szorosabban a cselekvéshez és az észleléshez kötötteen ezeket gyakorolja a kisgyermek. A gyűjtögetés eredménye - egy kosárnyi játék, a szoba különböző részeiből összegyűjtött színes kendő látványa - a gyermeket látható elégedettséggel, az „én csináltam” büszkeségével tölti el, így ez a játék is - hasonlóan más játékmódokhoz - jó lehetőséget kínál az önálló cselekvés hangsúlyozására, a hatékonyság érzésének átélésére.

Amikor a gyermek kísérletet tesz az összegyűjtött tárgyak megőrzésére, kisajátítására, új formában szerez tapasztalatokat az „enyém”, a „másé” és a „közös” fogalmáról is, a velük kapcsolatos viselkedési szabályokról. S bár az így szerzett „tudáshoz” a csecsemőotthonban élő gyermek szükségképpen több csalódás és konfliktus árán jut el, mint a családban nevelkedő, ez komoly előrelépést jelent fejlődésében.

A gyűjtögetésre alkalmas játékok

Általánosságban elmondható, hogy minden olyan játékszer vagy tárgy, amiből sok van, alkalmas gyűjtögetésre. Ilyen értelemben a csecsemőjátékok (pl. fakarika, láncos csörgők, különböző gumijátékok) éppúgy összegyűjthetők, mint az építőjátékok (pl. Gabi, Öcsi építőelemek), de vonzó gyűjtögethető tárggyal

szolgál a természet és a háztartás is - gondoljunk csak a nagyobb gyermekek vadgesztenye, toboz, kavics, doboz gyűjteményeire.

Megkönnyítik a gyűjtögetést, ha vannak összegyűjtött dolgok befogadására alkalmas üreges tárgyak. Ezek széles választékát kínálják a háztartási vagy műanyag üzletek (pl. kenyérkosarak, tálak, dézsák). Nagyobb gyermekek csoportjában jól használhatóak a dobozok, kiselejtezett retikülök, papír-, vagy textilzacskók is. Műanyag tasakot szigorúan tilos adni, ha ezt a gyermek a fejére húzza, megfulladhat.

A gyűjtögetés megjelenését és megszilárdulását elősegítő játékok

A gyűjtögetés első, majd szórványos megjelenésének idején a gyermeknek olyan tárgyakra van szüksége, amelyek egyaránt alkalmasak a többtárgyas manipuláció fejlettebb formáinak gyakorlására és a gyűjtögetési lehetőségek felfedezésére. Ha a játékok között 4-5 egyforma is van, például kuglik, zörgőhengerek, a gyermek előbb-utóbb felfigyel ezek összetartozására, s közülük kettőt-hármat összegyűjt. Egyelőre nem szükséges, hogy azonos elemből sok legyen, a gyermek ilyenkor még megelégszik néhány játék összegyűjtésével.

A további fejlődést elősegítésére alkalmas játékok

Ezek elsősorban az úgynevezett építő-játékok. Ilyen a Baba-építő, a pohár-, kocka-, hordószorozat, az Andi-, Öcsi-, Lurkó-építő, és így tovább. A gondozónő ezekből választhatja ki azt a 2-3 fajtát, amelyeket gyűjtögetésre szán. Változatosabban játszhatnak a gyermekek, ha ezek különböző jellegűek, például ha a pohársorozat mellett nem hordószorozat, hanem Adni- vagy Lurkó-építőt találnak. A gyűjtögetés fejlődése eleinte az összegyűjtött tárgyak gyarapodásában érhető tetten. Ha a gondozónő azt tapasztalja, hogy a meglévő játékszerek még változatlanul foglalkoztatják a gyermekeket, „forgalomban” vannak, úgy egyelőre nincs más teendője, mint egy-egy fajta játékból többet betenni a játszóhelyre. Persze könnyen előfordulhat az is, hogy a gyermekek megunják egyiket vagy másikat, s helyettük új játékot kínál a gondozónő. A számba jöhető játékszerek közül ekkor már érdemes olyat kiválasztani, amelyek az építés kezdeti formáinak kibontakozását is elősegíthetik, és a gyermekek gyűjtögethetnek is velük. Ilyenek pl. a kisebb-nagyobb műanyag poharak. A 1,5 év körüli gyermeknek már nemcsak az érdekes, hogy egy játékból sokat tud összegyűjteni, hanem az is, ha egy adott játék elemeit több szempont szerint is csoportosíthatja. Ezt az igényt a különböző építőjáték-készletekkel tudjuk a leginkább kielégíteni. Ilyen készletek a Gabi-építő, a dupló, a kis építőmester, a nagy műanyagkocka, az építőkocka és így tovább. Ezeknek a készleteknek az elemei több tulajdonságukban is különböznek egymástól, s ha egy-egy készleten belül nincs is sok egyforma elem, több készletből az egyformáknak már komoly mennyiségét lehet összegyűjteni. (pl. a legkisebb Gabi készletben csak 5 piros

kocka van, öt készletben már 25). Mivel ebben az időszakukban már számíthatunk a valódi építés megjelenésére is, érdemes erre is alkalmas játékot kínálnunk. E célra leginkább a nagyméretű - fából készült - építőkocka felelne meg, ez azonban felügyelet nélkül veszélyes. Csecsemőotthonban a legtöbb gyermek a Gabi-építő kisebb és nagyobb kockáinak és hasábjainak gyűjtögetése, rakosgatása közben kezd építeni, így ez a játék nemigen hiányozhat ennek a korosztálynak a játékkészletéből. Változatosabbá, érdekesebbé válik a gyűjtögetés, ha a gyermek többféle kisebb-nagyobb, kerek és szögletes, alacsony és magas üreges tárgyakkal: tálakból, vödörből, dézsákból, kosarakból választhatja ki, hogy éppen melyikbe rakja a játékeit, nem is beszélve arról, hogy ha sok üreges tárgy van a szobában, akkor azokat is össze lehet gyűjteni.

Az üreges tárgyak választéka adja a gyermeknek azt az ötletet, hogy összegyűjtött játékeit egy másikba átrakja, vagy átöntse. Ez a tevékenység újabb felfedezésekkel szolgál. Ha egy kisebb tál játékot egy nagyobbba önt át, ez nem lesz tele, ha fordítva csinálja, a felesleges kipotyog, egy nagy tál játékkal több kicsit meg lehet rakni és így tovább. Az említetteken kívül a gyermek szívesen gyűjti össze játékeit dömpembe, Luna-buszba, vagy fa autóba is.

A játékszerek elhelyezése a szobában és kínálásuk módja:

A játékok elhelyezésének korábbi rendje - amikor a gondozónő minden gyermek közvetlen közelébe helyezte el a játékokat - már értelmét veszti. Részben, mert nincs rá szükség, hiszen odamászhat hozzájuk, másrészt mert ez a fajta játékelhelyezés közvetlenül a gyermek mozgását, közvetve elmélyült játékát zavarhatja. Gondoljuk csak el, ha a földön mindenütt van játék, a gyermek nem tud egy métert megtenni anélkül, hogy ne ütközne valamibe. Ha egy távolabbi játék felkelti az érdeklődését, és feléje megy, az útjában levőket félresöpri, vagy átmászva rajtuk elsodorja. A játszóhely adottságaihoz (a berendezéshez, az ajtók, az étkezési sarok helyéhez) alkalmazkodva a csoport gondozónői egyezzenek meg abban, hogy a szoba mely részeibe helyezik el a játékokat, s mely területet hagyják mindig szabadon. Így például elképzelhető, hogy az egyik csoportban a játékokat mindig az ablak alá teszik, másutt a fal mellett lesznek a legkevésbé útban, s mégis hozzáférhetőek, de megfelelő hely lehet egy-egy sarok is és így tovább.

Természetesen ez a rend csak addig létezik, amíg a gyermekek nem játszanak. A kisgyermek játékaival együtt jár a rendetlenség, gondozónő feladata, hogy azokat a játékokat, amelyekkel a gyermekek éppen nem játszanak, visszavigye az eredeti helyére. A gyűjtögetés kezdeti időszakában még nincs olyan sok játékra szükség, hogy ne férnének el a földön, de kínálhatjuk kisebb kosarakban, dézsákban is a játékokat. Az a fontos, hogy a gyermekek mindig találjanak üres vödört, kosarat is, amibe gyűjtögethetnek. Ha egy-egy gyermek már nem elégszik meg néhány elem összegyűjtésével, adjunk belőle többet. Ahhoz, hogy

elkerüljük azt, hogy a padlót mindig játék borítsa, a gyűjtögetésre szánt játékokat kosárban, dézsában kell kínálnunk. Egy-egy építőjáték (pl. pohársorozat) különböző méretű vagy színű elemeit ne rendezzük külön, ha a gyermek észreveszi a köztük levő különbséget, majd megteszi ezt saját magától, ha akarja. A teli kosarakat, dézsákat a korábbihoz hasonlóan a játszóhely meghatározott részébe helyezzük el. Közülük azokat a játékokat, amelyekkel a gyermekek hosszú időn át naponta játszanak, érdemes mindig ugyanarra a helyre tenni, így a gyermekek hamar megtanulják, hogy hol keressék például a Gabi építőt, vagy az építőkockát, a dézsákat, a dömpert vagy a táskákat, szatyrokat.

A gyűjtögetés közben felmerülő konfliktusok megoldása

A gyűjtögetés megjelenésekor, ha a gyermekeknek elegendő és érdeklődésüknek megfelelő játékaik vannak, mégis előfordul, hogy egymástól vesznek el játékokat, ilyenkor többnyire valamelyikük megelegszik azzal, amit helyette a földön talál. De gyakran előfordul az is, hogy a gyermek már ragaszkodik a kiválasztott játékhoz, és sérelemnek éli meg, ha ezt el akarják venni, s kudarcnak, ha azt nem tudja megszerezni. Ilyenkor is előfordulhat, hogy egyiküknek kevésbé fontos az adott játék és átengedi vagy lemond a megszerzéséről, de gyakran nem tudnak megegyezni, összevesznek, összeverekednek. Ezekben a helyzetekben bizony nincs könnyű dolga a gondozónőnek. Miközben egyértelműen közvetítenie kell azt a szabályt, hogy a közös játék mindig azt a gyermeket illeti, aki éppen játszik vele, s ezért azt szeretné, hogy az elvett játékot visszakapja a tulajdonosa, azt is éreztetnie kell, hogy megérti: semmivel sem könnyebb a megkívánt játékról lemondani, mint egy birtokoltat elveszteni. Ezt kifejezheti azzal, hogy megígéri, amint tud, segít keresni egyet. Ha szavai hatástalanok, és éppen oda tud menni a gyermekhez, meg is mutathatja, vagy oda is viheti a játékot, amiről korábban beszélt, és így tovább. Így is előfordulhat, hogy mindez nem segít, egyik fél sem enged, s végül valamelyikük vesztesként sír, haragszik a társára, a gondozónőre, esetleg mindkettőre. Ilyenkor nemcsak annak a gyermeknek van szüksége néhány jó szóra, vigasztalásra és az őt ért sérelem elismerésére, akitől éppen elvettek valamit, hanem annak is, aki ugyan erővel, de hiába próbálta a játékot megszerezni. El kell neki mondani, hogy bármennyire is szeretett volna azzal játékkal játszani, nem veheti ki társa kezéből. És nem veszi el helyette a gondozónő sem, mert senkinek sem szabad erőszakkal hozzájutnia ahhoz, amit szeretne. Persze nem ezt kell szó szerint elmondania, de ha a szavai, viselkedése ezt fejezi ki, bízhat abban, hogy a gyermekek végül azonosulnak ezzel a szabállyal, s ha sokszor nehezen is, de előbb-utóbb képesek lesznek betartani. Lényegében az elmondottak érvényesek arra a helyzetre is, amelyben az összegyűjtött játékok körül támad konfliktus. Erről azért kell külön szólni, mert sok gondozónő míg jogosnak tartja a gyermek felháborodását, ha egy játék van nála és azt valaki elveszi, alaptalannak érzi tiltakozását, ha összegyűjtött

játékának egy darabját akarja megvédeni. Míg az előbbi esetben pártját fogja és segít neki megvédeni játékát, az utóbbiban arra biztatja, hogy osztozzon a játékon, s nem érti, hogy ez nem kevésbé nehéz. Az is előfordul, hogy a gondozónő arra biztatja a játékon veszekedőket, hogy játszanak szépen együtt. Igaz, időnként megfigyelhető, hogy két gyermek felváltva tesz játékot ugyanabba a dézsába, s ezt mindketten nagyon élvezik, de ez nem ugyanaz, mintha kérésre vagy felszólításra tennék.

Természetesen nem arról van szó, hogy a gyermek nem kérhet el egy játékot társa összegyűjtött játékaiból, vagy a gondozónő nem teheti meg ugyanezt a nevében. Arra is sor kerülhet, hogy a gondozónő arra biztatja a gyermekeket, hogy cseréljenek vagy valamilyen más, mindkettőjüknek egyaránt megfelelő megoldást találjanak. De ha a játékaikat féltő gyermek nem akar adni az összegyűjtött játékokból, úgy tartsuk ezt tiszteletben, s a másik félnek segítsünk a helyzet megértésében és feldolgozásában. Ha a gondozónők jól mérik fel a gyűjtögetéshez szükséges játékok mennyiségét, s ha a csoportnak van tartalék-készlete, amiből a meglevőket néhány darabbal kiegészíthetik, úgy ezek a helyzetek többnyire békésen megoldhatók.

Nehezebb minden gyermek számára egyaránt megnyugtató megoldást találni, ha a gyermek nem egyszerűen sokat akar összeszedni valamiből, hanem a játszóhelyen levő összes fellelhetőt, mondjuk az összes macit, az összes egyforma dézsát, az összes kisseprűt és így tovább. Ha a gyűjteményéből valaki olyan játékot szeretne megszerezni, ami mással helyettesíthető, úgy ezt javasoljuk. Pl. ha valaki összegyűjtött kosarakból szeretne egyet, mert rá akar ülni, vagy akar valamit beletenni, felajánlhatunk neki egy dézsát. Lehet, hogy elfogadja, és így mindketten jól járnak. Más a helyzet, ha a gyermekek olyan játékon kapnak össze, amiből mindenkinek csak egy jut, s ha az, aki ezeket összegyűjtötte, mindenáron meg akarja akadályozni, hogy más is hozzájuk jusson. Ilyenkor meg kell értetnünk vele, hogy például az összes macival, az összes seprűvel csak akkor játszhat egyszerre, ha éppen senki másnak nincs rá szüksége. Persze nem könnyű elérni, hogy a gyermek lemondjon akár csak egyről is, de ha komolyan beszélünk vele erről, ha rábízunk, hogy ő válassza ki melyiket hajlandó átengedni, s megvárjuk, hogy erre elszánja magát, úgy bízhatunk abban, hogy később - igaz úgy három éves kora körül - képes lesz erre közbenjárásunk nélkül is.

A két év körüli kisgyermekek csoportjában a gondozónőnek gyakran okoz gondot, hogy a gyermekek meg akarják tartani, ki akarják sajátítani az általuk összegyűjtött játékokat. Ennek legfőbb ellenszere a bőséges játékkészlet. A gondozónő könnyen megteheti, hogy egy időre félretegy a rábízott játékokkal telerakott kosarat, ha tudja, hogy ezzel a többieket nem fosztja meg a játék lehetőségétől. Ha egy gyermek el akarja venni társa félretett játékaikat, s a gondozónő arra biztatja, hogy ő is gyűjtsön magának össze hasonlókat, csak

akkor van hitele a szavának, ha a gyermek valóban találhat a szobában ugyanolyan játékokat. Igaz, annyi játékot nem lehet a szobában tartani, hogy a gyermekek hosszabb ideig is megőrizhessenek belőlük egy-egy kosárnyit. A játékoknak tehát előbb vagy utóbb, de mindenképpen vissza kell kerülniük a többi közé, de hogy mikor és hogyan (pl. akarja-e a gyermek maga helyére rakni őket), ezt már beszéljük meg vele. Lehet, hogy ilyenkor alkudozni kezd, vagy haladékat kér. Ezt érdemes figyelembe venni, mert így érhetjük el, hogy elfogadja, megértse, mire kérjük, s végül önként teljesítse azt. A tapasztalat azt mutatja, hogy azokban a csoportokban, ahol a gyermekeknek vannak saját tárgyaik és ezek közt saját játékaik, amelyekkel teljesen szabadon rendelkezhetnek (pl. még csak megmutatni sem kötelesek társuknak), a gyermekek lényegesen könnyebben veszik tudomásul, hogy a közös játékokkal nem rendelkeznek úgy, mint a sajátjukkal, csak addig, amíg játszanak velük.

Ha a gyűjtögetés, mint önálló játék el is veszti jelentőségét, a gyűjtés, majd a megőrzés vágya tovább él a kisgyermekben. Ez készíti arra, hogy egy-egy játékot zsebébe rejtsen, ez jut kifejezésre, amikor séta közben botokat, kavicsokat keresgél, és ez nyerhet beteljesülést, ha „kincseit” egy dobozban, fiókban megőrizheti.

AZ ÉPÍTŐJÁTÉK KEZDETI FORMÁI

Általában több tárggyal való manipulálás során - egy éves kor körül - jelennek meg a gyermek játéktevékenységében olyan mozzanatok, melyek már az építőjáték előfutárának tekinthetők. Ezek a tevékenységek - rátevés, állítgatás, alakzatba rendezés, egymásba, egymásra csúsztatás - hosszú időn keresztül fennmaradnak, s akkor is megfigyelhetők, amikor a gyermek játékára már a valódi építés jellemző.

Rátévés:

A csecsemő előbb-utóbb felfedezi, hogy egy tárgy a másikra rátehető, oly módon, hogy ha elengedi, az a másikon rajta marad. Ez a látszólag egyszerű tevékenység a variációk olyan széles körét rejti magában, hogy a gyermekek hosszú időn keresztül visszatérnek hozzá. E tevékenység csak látszólag egyszerű, hiszen ki kell tapasztalni, hogy milyen felület alkalmas a rátévéshez. Például egy sima felületű, nagy kiterjedésű dobogóra viszonylag könnyű ráhelyezni, ráállítani kisebb-nagyobb tárgyakat. Más a helyzet, ha a gyermek ugyanezeket a tárgyakat egy mászópárnára igyekszik rátenni. A puhább, egyenetlenebb felület ebben az esetben nehezíti a tevékenység kivitelezését. Rácsra (pl. radiátor védőrácsára) tenni valamit ugyancsak nagyobb ügyességet kíván. Más-más a feladat aszerint is, hogy a játék, amit a gyermek elhelyezni

kíván, milyen formájú, méretű, súlyú, stb. Hiszen lényegesen nehezebb egy könnyen elmozduló gömbölyű tárgyat bármilyen felületen elhelyezni, mint egy olyat, amelynek lapos az alja. A gyermekek leleményesen próbálgatják a rátevés lehetőségeit, különleges variációkat is kipróbálva. Pl. milyen mozdulattal tehető rá a hempergő rácsára egy kendő, egy láncos csörgő, egy pohár, vagy melyik az a kritikus pont a dobogó szélén, ahonnan még nem billen le az odaállított kugli. Számtalan sikertelen és sikeres próbálkozás juttatja el a gyermeket ahhoz, hogy a rátevés mozdulatát ügyesen, könnyedén tudják végrehajtani.

A rátevés játékához tartozik a levevés. Ez ugyancsak különböző nehézségű feladatot jelent. Számtalan lehetőséget ki lehet próbálni ahhoz, hogy pl. egy dézsa tetejére helyezett flakon onnan lekerüljön. Az óvatos levételen keresztül egészen odáig, hogy a gyermek lelöki vagy lesöpri a játékot. Érdekes lehet a különféle játékok cserélgetése ugyanazon a felületen. Hiszen más-más látványt nyújt a gyermek számára, ha egy kosár tetejére egy kendőt tesz, mintha egy kuglit, vagy egy szitát.

Állítgatás:

A gyermek felfedezi, hogy egy-egy tárgy felállítható. Az állítás során megtanulja, hogy egy viszonylag kis alapú tárgyat, - mely magasan kiemelkedik az alapból - milyen célszerű mozdulattal kell megfogni, felállítani, úgy az alapra helyezni, hogy ebben meg is maradjon. A mozdulat eredményessége sok mindenben múlik, hiszen a tárgy formája, arányai, anyaga, súlya, stb., sőt még a gyermek testtartása is befolyásolja az eredményt. Az állítgatáskor is - mint számos más játék során - élvezi a tevékenység megismétlését. Feldönti, lelöki, elsöpri a felállított tárgyakat, figyeli, hogy ilyenkor mi történik. Elgurul? Hangot ad? Hova érkezik meg és milyen helyzetben látható? Majd az egészet újra kezdi.

Alakzatba rendezés:

A gyermek eleinte két-három tárgyat helyez egymás mellé, véletlenszerű alakzatban. Majd az egymás mellé helyezett tárgyak száma szaporodik, egyre többet rak egymás mellé, s az elrendezés alakzata is kezd egyre kevésbé véletlenszerű lenni. Egymáshoz közel állítja azokat, csoportot alkotva, vagy egy elképzelt vonal mentén sorba rakva helyezi el a tárgyakat. Ez az állítgatás, rendezgetés történhet különböző, de egyforma tárgyakkal is.

Egymásba, egymásra csúsztatás:

A többtárgyas manipuláció egyik jellegzetes formája a beletevés, ennek mintegy variánsaként fordul elő, hogy a gyermek két, megközelítően egyforma játékot (poharat, tálkát) egymásba, egymásra csúsztat. A fölfelé való építkezés egyik első eleme több tárgy egymásba, egymásra csúsztatásában fedezhető fel. Az egymásba, egymásra csúsztatásnál az egyes tárgyak nyílásukkal efelé vagy

felfelé helyezkednek el. Előfordul, hogy a játékelemeket az alapon elhelyezve, vízszintes irányban terjeszkedve csúsztatja egymásba (pl. poharakat). A sikeres összecúsztatást természetesen sokféle egyéb próbálkozás előzi meg. Hiszen különböző formájú és méretű tárgyakkal próbálkozik. Éppen eközben szerez alapvető ismereteket a tárgyak formájáról, méretéről, hasonlóságokról, különbözőségeikről. Az összeilleszthető, illetve az össze nem illeszthető tárgyakkal való kísérletezés során jut el odáig, hogy tapasztalatai alapján ránézéssel is ki tudja választani azokat, melyekkel így is eredményesen tevékenykedhet. A gyermek egyre több elemet csúsztat össze. Eleinte szemmel láthatóan magát a tevékenységet, a mozdulatok ismétlődését élvezi. Számos darabot összecúsztathat, majd az építményt szétszedi, ismét egymásba vagy egymásra csúsztatja az elemeket. Egy idő után már a tevékenység eredménye is fontos számára, élvezettel szemléli „művét”, nem szedi szét azonnal. E tevékenység és az építés közötti hasonlóságot, összefüggést nem nehéz felfedezni.

A játéktárgyak kiválasztása, a gondozónő teendői:

A rátevést a gyermek valamennyi keze ügyébe kerülő játékkal gyakorolja. Ha a csoport játékkészlete változatos tárgyakkól, játékokból áll - ezekre a gyermekeknek eddig is feltétlenül szükségük volt manipulációs tevékenységükhöz - akkor a rátevést is módjukban áll sokféleképpen próbálgatni. A játékokon kívül olyan felületre van szüksége, mely alapul szolgál a rátevéshez (dobogó, felfordítható dézsa, labirintus, polc, stb.). Ezek a játékok, illetve berendezési tárgyak egyébként is szükségesek a gyermekek mindennapi tevékenységéhez. Ennek a játékformának elősegítése érdekében a gondozónőnek a korábban leírt játék-elrendezésen kívül mást nem kell tennie. Felállítani, állítgatni olyan tárgyakat lehet, melyeknek alapja van, s ehhez az alaphoz képest a tárgy magasan kiemelkedik függőleges irányban (flakon, orsó, kugli, vödör, stb.). Eleinte, amikor a kisgyermek az állítgatás felfedezésénél tart, elegendő számára 2-3 állítgatható tárgy. Ha az adott csoportban több gyermek tart a játékfejlődésnek ezen a szintjén, akkor természetesen több kell.

Amikor állítgatásból egyre inkább egymás mellé, illetve alakzatba rendezés lesz, akkor már külön örömet jelent a gyermek számára, ha ugyanabból a tárgyból vagy játékból sok van, pl. sok egyforma méretű, különböző színű vödör, sok kugli, sok egyforma színű, méretű flakon. Ha a csoport játékfejlettségére általában jellemző ez a szint, akkor nagy mennyiségű játékot kell adnunk (gyermekenként 8-10 db). Ez természetesen csak a kisebb méretű játékokra vonatkozik, pl. pohár, homokozó, vödör, kugli, flakon, szita, kenyérfosó, tálka, stb. A nagyméretű kosarakból, vödrökből csak a csoport létszámával megegyező mennyiséget célszerű adnunk, ha ennél többet adnánk, aránytalanul kitöltené a szobát, elvéve a helyet más játékoktól. Egy 8 fős csoportnak kb. 50-70 kisebb

játékokra is szüksége lehet ahhoz, hogy egy-egy gyermek akár 15-20 db-ot fel tudjon használni. Annál is inkább, mivel az egymásba, egymásra csúsztatáshoz is megközelítőleg ezeket a játékokat tudjuk kínálni. Nem érdemes egyidejűleg sokféle játékot adni, mert abból átláthatatlan játék-dömping lenne a szobában. Elég, ha ehhez a tevékenységhez egyidejűleg kétféle kínálunk (pl. flakonokat és vödöröket, vagy poharakat és kenyérkosarokat).

A gyermek érdeklődését figyelembe véve időnként cserélhetjük ezeket a játékokat. Egy-egy olyan játékféleséget (pl. kuglikat), mellyel már ritkán játszanak a gyermekek, átmenetileg el is tehetünk. Helyette olyat adjunk, ami hasonló tevékenységre alkalmas (pl. flakonok). Néhány hét elteltével, ha szükséges, újból elővehetjük a régieket, ilyenkor azok az újdonság varázsával hatnak. Mindez nem azt jelenti, hogy a szobában sok, de csak két fajta játék van. Hiszen az állítgatás, alakzatba rendezés a gyermekek játékában nem önmagában jelenik meg, hanem ezzel egy időben számos más játékforma is jelen van, még megközelítően azonos életkorú gyermekek csoportjában is. Az alakzatba rendezés különösen helyigényes játék. A rakosgatáshoz, csoportokba állítgatásához terület kell, ahol a gyermek zavartalanul tevékenykedhet. Ezért célszerű a gyermekek játszóhelyén (ebben a korban a szoba túlnyomó részét jelenti) kiválasztani egy olyan részt, ahol csak az állítgatáshoz, alakzatba rendezéshez szükséges játékokat kínáljuk. Ezeket a tárgyakat célszerű csoportos elrendezésben tárolni. Pl. néhány nagyobb dézsába tehetünk poharakat, a közelükbe, az alapra téve sok-sok flakont. Bízunk a gyermekekben, hogy kedvük és fejlettségük szerint hogyan játszanak velük. Lehet, hogy az egyikük a poharakat rakosgatja egyik dézsából a másikba, míg a másik állítgatja, rendezgeti, vagy éppen elviszi távolabbra, és szerepjátékban használja azokat.

A gusztusosan elrendezett játékok természetesen hamarosan összekeverednek a játék folyamán, hiszen használják őket. Az is természetes, hogy a gyermekek széthordják őket a szoba más részeibe, esetleg más tevékenységhez használják őket. Az is természetes, hogy a gyermekek széthordják őket a szoba más részeibe, esetleg más tevékenységhez használják (pl. egy teherautóval elszállítja a vödöröket). Az éppen használaton kívül levő tárgyakat, játékokat időnként szedjük össze, vigyük vissza eredeti helyükre, természetesen anélkül, hogy a tevékenykedő gyermekeket megzavarnánk, vagyis csak akkor, ha azokkal valóban nem játszik senki. Egy délelőtt vagy délután folyamán erre többször is szükség lehet (pl. a fürdetés és az étkezés előtt, két gyermek etetése közben, stb.). Szeretnénk hangsúlyozni, hogy a gondozónő azon tevékenysége, amikor összerendezgeti az összekeveredett játékokat, nem azt jelenti, hogy megmutatja a gyermekeknek, milyen játéktevékenységet vár el tőlük. A felkínált játékokkal természetesen bármit lehet játszani.

Az egymásba, egymásra csúsztatáshoz sok egyforma méretű, üreges játék, tárgy szükséges. Közepes méretű műanyag poharak, homokozó vödörök, közepes méretű

tálcák, kenyérkosarak a legalkalmasabb eszközök. Az állítgatáshoz, alakzaba rendezéshez használt játékok részben az egymásba csúsztatáshoz is felhasználhatóak. Egy-egy alkalommal csak néhány fajtát érdemes adni egy csoportnak, abból ellenben sokat. 2-3 homokozó vödör egymásra, egymásba csúsztatásával látványos építményeket lehet létrehozni. Ha egy gyermeknek alkalmanként 15-20 játék is jut, még akkor is előfordulhat, hogy egymás építményét bontják le, hogy az elemeket sajátjukba felhasználják. Mikor a gyermekek szenvedélyesen űzik ezt a játékformát, még a nagyméretű, egyforma tárgyakkal is kipróbálják, hogy egymásba rakhatók-e (pl. dézsákkal, nagyobb méretű vödrökkel).

Mivel az összecúsztatáshoz is sok játék kell, hamar kavarodás, rendetlenség érzése támad az embernek, vagy éppen az ellenkezője is megtörténhet, hogy eltűnnek a játékok, mivel valamennyit felhasználják, egymásba csúsztatják a gyermekek. A gondozónőnek gondolnia kell arra, hogy a használaton kívüli sorozatokat időnként szétszedje. A gondozónő védelmet nyújtó magatartásának fontossága fokozódik azokban az esetekben, amikor egy-egy gyermek elmélyült tevékenységét megzavarja egy másik gyermek. Például, ha minden gyermeknek egy dézsányi pohár jut, és valaki ennél többel szeretne játszani, mondhatja, hogy később, ha valaki már mással lesz elfoglalva, akkor az ő tulajdonában lévő játékokkal is lehet játszani. Még jobb, ha a zavaró társnak hasonló játékokat ajánl fel, a használaton kívül lévők közül.

Egy-egy művet ezen a fejlettségi szinten még nem szükséges hosszabb időre megőrizni. A gyermekek rendszerint még ezt nem is igénylik, emellett nem is tudnának elég játékot adni nekik, ha félretennék a hosszú sorozatokat. Ilyenkor a játék birtoklása a tevékenység befejezéséig tart. Többnyire, ha a gyermek már egy másik tevékenységbe kezdet, nem is tartja számon hány vödröt, poharat rakott egybe, így a következő tulajdonos akár birtokba is veheti. Természetesen beavatkozni is csak akkor kell, ha konfliktus támad a gyermekek között, hiszen számtalanszor fordul elő, hogy az egymásba csúsztatott vödröket szétszedve maga az alkotója adogatja tovább társainak. Hangsúlyozni szeretnénk, hogy az egymásba, egymásra csúsztatáshoz az egyforma méretű játékok alkalmasak. Éppen ez teszi lehetővé az összeállítás sokféleségét. Például ugyanaz a pohár hol alulra, hol felülre, vagy éppen középre kerül stb.

Külön kell szólnunk a kereskedelemben kapható különböző alakú, üreges kocka, pohár, hordó sorozatokról. A gyermekek ezekkel is szívesen játszanak, egy-egy elemet rátesznek vagy beletesznek a másikkba. Arra azonban nemcsak most, hanem még sokáig nem képesek, hogy az elemeket nagyság szerint, méretarányok helyes megválasztásával csúsztassák egymásban, ugyanis ez lényegesen nehezebb feladat, mint az egyforma elemek egymásba csúsztatása.

Az építés kezdeti formái, a rátevés, az állítgatás, az alakzatba rendezés és az egymásba, egymásra csúsztatás természetesen csak akkor jelenik meg a gyermek játékában, ha megtalálja környezetében az ehhez szükséges tárgyakat, eszközöket. Gyermekenként változik, hogy melyikük melyik változatot fedezi fel korábban, s milyen sorrendben követik egymást a felfedezések. Az is egyénileg különbözik, ki-ki melyik játékformát kedveli, ismételteti gyakrabban. A gyermekekre 2,5-3 éves korig jellemző ez a játéktevékenység. A későbbiekben is előfordul, mikor a tevékenységformákat már fejlettebb váltja fel, hogy időnként egy-egy gyermek visszatér ehhez a formához, vagy beépíti fejlettebb játékába (pl. kuglikat állítgat sorba, majd egy idő után közli, hogy ez kerítés.) Ha a gondozónő figyelemmel kíséri és támogatja a játéktevékenységnek megjelenését, változatos megnyilvánulásait és fejlődését, akkor azt is észre fogja venni, amikor már az építőjáték feltételeit kell megteremtenie.